

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ LİSANSÜSTÜ ÖĞRENCİLERİNİN BİLİMSEL ETİĞE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

VIEWS OF SOCIAL STUDIES POSTGRADUATE STUDENTS ON SCIENTIFIC ETHICS

Feyzullah EZER¹ - Selda AKSÜT²

Öz

Araştırmanın amacı Sosyal Bilgiler eğitimi lisansüstü öğrencilerinin bilimsel etiğe ilişkin görüşlerini belirlemektir. Araştırma, nitel araştırma desenlerinden biri olan olgubilim desenine uygun olarak yürütülmüştür. Araştırmanın çalışma grubunu 2019-2020 eğitim öğretim yılı bahar dönemi Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalında öğrenim gören 25 lisansüstü öğrenci oluşturmaktadır. Çalışma grubu amaçsal örnekleme yöntemlerinden biri olan kolay ulaşılabilir durum örnekleme ile belirlenmiştir. Araştırma verileri görüşme yöntemi ile yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak elde edilmiştir. Araştırma verileri içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda lisansüstü öğrencilerin bilimsel etiği bilimsel araştırmalarda izlenmesi gereken kurallar ve etik prensiplerin uygulanması olarak ifade ettikleri belirlenmiştir. Sosyal Bilgiler eğitimi lisansüstü öğrencilerin bilimsel araştırmalarda intihal, disiplinsiz (özensiz) araştırma ve dilimleme gibi etik olmayan davranışlarla karşılaştıkları ve bu davranışların nedenlerini eğitim ve donanım eksikliği ve araştırmacının tecrübe eksikliği olarak belirttikleri görülmüştür. Bilimde araştırma eğitime ve öğretime önem verilmesi gerektiği düşünüldüğünde genç bilim insanı adaylarına lisansüstü eğitimde bilimsel etik dersi verilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Etik, bilimsel etik, sosyal bilgiler eğitimi, lisansüstü öğrenciler.

Abstract

The purpose of this study is to determine the views of Social Studies postgraduate students on scientific ethics. The study was conducted in accordance with the phenomenological design, one of the qualitative research designs. The sample group of the study was composed of 25 postgraduate students studying at the Social Sciences Education Department of Educational Sciences Institute, in Firat University in the spring semester of the 2019-2020 academic year. The sample group was determined with convenience sampling, which is one of the purposeful sampling methods. The data of the study were obtained through interview method by using semi-structured interview form. The data of the study were analyzed with the content analysis method. As a result of the study, it was determined that the postgraduate students expressed scientific ethics as the rules to be followed in scientific researches and the implementation of ethical principles. It was seen that the Social Studies postgraduate students encountered with unethical behaviors such as plagiarism, undisciplined (careless) research and slicing in scientific researches and they stated that the reasons of these behaviors were lack of education and equipment and the researcher's inexperience. Considering importance to be given to research education and teaching in science; it is suggested that young scientist candidates should be given scientific ethics course in postgraduate education.

Keywords: Ethic, scientific ethics, social studies education, graduate students.

¹ Doç. Dr., Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, fezer@firat.edu.tr, Orcid: 0000-0002-5862-8541

² Doktora Öğrencisi, Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, selda.aksut@hotmail.com, Orcid: 0000-0001-6128-7867

Makale Türü: Araştırma Makalesi – Geliş Tarihi: 22.10.2020 – Kabul Tarihi: 04.12.2020

DOI: 10.17755/esosder.814551

Atf için: Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 2021;20(78): 911-933

Bu araştırma için Fırat Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'ndan (06/04/2020-388519) etik izni alınmıştır.

1. Giriş

İnsanoğlu var olduğu günden itibaren kendisini, çevresinde olanları, dünyayı ve evreni anlamak için sürekli çalışmaktadır. İnsanların farklı alanda çalışmalar yapması zamanla insanları bilime ve bilimsel süreçlerin sistematik kontrolüne yaklaştırmıştır (Şahin, Uysal, Saraç ve Gündoğdu, 2019, s. 1409). Bu temelde bilim, insanların kendisini ve çevresini daha iyi tanıyıp, istediğinde ona egemen olup kontrolü altına alma istek ve güdüsünden kaynaklanmaktadır (Karasar, 2004, s. 8). Bilim evreni tanımak ve gerçeği bulmaktır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2013, s. 26). Bilimin amacı doğru bilgilere ulaşmakla birlikte ulaştığı bilgilerin toplum gelişimine ve yararına katkıda bulunmasını sağlamaktır. Bu amaç bilimsel araştırmalar yapılarak gerçekleştirilmektedir (Özden ve Ergin, 2013, s. 157). Bilimsel araştırmalar bilinmezi bilinir hale getirmek ve sorunlara çözüm üretmek için yapılan araştırmalardır (Özenç Uçak ve Birinci, 2008, s. 188). Bilim insanları bilimsel bir araştırmanın planlanmasından yayınlanmasına kadar geçen süreçte doğru bilgiye ulaşmak için toplumsal ve etik sorumlulukların bilincinde hareket ederler (Büyüköztürk vd., 2013, s. 26). Son yıllarda günlük yaşamımıza giderek daha çok yerleşen ve bilimsel yaşamın en önemli temel taşlarından biri olan etik kavramı üzerinde durulması, incelenmesi, ilgilenilmesi, dikkate alınması ve öğretilmesi gereken bir kavramdır (Ruacan, 2005, s. 147). Etik her geçen gün hayatımızda daha fazla yer etmekte ve önem kazanmaktadır (Özmen ve Güngör, 2008, s. 138). Etik; iyi, kötü, doğru ve yanlış gibi kavramları araştıran, değerler ve standartlar sistemi (Pelit ve Güçer, 2006, s. 96), neyin doğru ve neyin yanlış olduğunu ayırmaya yarayan davranış kuralları (Erdem, 2012, s. 25), çeşitli meslek kolları arasında tarafların uyması veya kaçınması gerekli olan davranış ve kurallar bütünü (Türk Dil Kurumu [TDK], 2020) olarak tanımlanmaktadır.

Bilimsel bir çalışmayı yürütecek bilim insanı ve araştırmacıların sahip olması gereken ahlaki değerler ile bilimin gelişeceği ortamların aynı evrensel değerlere sahip olması gerekir (Toplu, 2012, s. 661). Pieper'e (1994/2012) göre bilimsel bir yayının planlanmasından, hazırlanmasından ve yayınlanmasına kadar geçen süreçte, bilim insanlarının dikkat etmesi ve uyması gereken bazı kurallar ve ahlaki ilkeler bulunmaktadır. Burada bilim etiği devreye girmektedir. Bilim etiği, bilim insanlarının bilimsel bir çalışma yaparken uyması gereken ahlaki talepleri yansıtmaktadır. Bilim etiği, bilimsel çalışmaların planlanması, uygulanması ve yayınlanmasına kadar geçen süreçte takip edilmesi gereken kuralları ifade etmektedir (Çetinkaya, Çetinkaya, Yıldırım ve Kabapınar, 2017, s. 85). Bilim etiği, bilim insanlarının, içinde yaşadıkları topluma ve insanlığa karşı doğru hareket etmeleri ve üstlerine düşen sorumlulukları yerine getirmeleri için izlemeleri gereken kurallar zincirini tanımlar (Ongun, 2006, s. 89). Bu tanımlamalar ışığında bilimsel etik, araştırma etiği ve yayın etiği olmak üzere iki bölümde ele alınabilir (Oğuz, 1999, s. 154; Ongun, 2006, s. 89; Erdem, 2012, s. 26; Büyüköztürk vd., 2013, s. 31). Araştırma ve yayın etiği bilim etiğinin ayrılmaz parçasını oluştururlar (Ongun, 2006, s. 89). Araştırma etiği, bilimsel bir araştırmanın planlanma ve uygulama sürecinde uyulması gereken ahlaki ve bilimsel kuralları kapsamaktadır. Yayın etiği ise bilimsel araştırmanın sonuçlarının yayınlanma sürecinde uyulması gereken ahlaki ve bilimsel kuralları kapsamaktadır (Büyüköztürk vd., 2013, s. 31-35). Bilimsel çalışmalarda araştırma ve yayın etiği kurallarına uyulması çalışmanın yapılabilmesi için büyük önem taşımaktadır (Erdem, 2012, s. 26).

Hayatın her alanında yaşanan sürekli değişim ve gelişmeler bilgi toplumlarında gereksinim duyulan bilim insanı profilini değiştirmiştir (Hamutoğlu, Yıldız ve Akgün, 2015, s. 55). Bu değişim ile beraber bilimsel araştırmaların planlanma aşamasından yayınlanma aşamasına kadar geçen süreçte etik ihlaller veya etik dışı davranışlar ile karşılaşılabilir (Çetinkaya vd., 2017, s. 85-86). Bilimsel yayınlarda karşılaşılan etik dışı davranışlar aşırı bilimsel araştırma (plagiarism), disiplinsiz araştırma, yinelenen yayın (duplication), uydurmacılık

(fabrication), sahtecilik, saptırma veya aldatmaca (falsification) ve haksız yazarlık şeklindedir (Türkiye Bilimler Akademisi [TÜBA], 2002; Yükseköğretim Kurulu [YÖK], 2012a).

Bilim insanları bilimsel çalışmalarda doğruluk, şeffaflık ve dürüstlük gibi kavramlar üzerinde hemfikir olmalarına rağmen çeşitli nedenlerden dolayı çalışmaların planlama aşamasından, topluma duyurulma aşamasına kadar geçen süreçte etik dışı davranışlarla karşılaşmaktadır (Çetinkaya vd., 2017, s. 87). Bu süreçte bilimsel araştırma eğitiminin ve disiplinin verilmemesi, maddi destek sağlama isteği, fazla sayıda yayın yapılması ile bilimde saygınlığın artacağı yanılgısı, yükselme, eşitleri arasında kabul görme ve üne kavuşma hırısı gibi durumlar etik dışı davranışların nedenleri olarak belirtilmektedir (TÜBA, 2002; İnci, 2009, s. 81; Kıraç, 2011, s. 175; Özcan ve Balcı, 2016, s. 93). Ayrıca bu nedenlerin yanı sıra etik bilincinin yeterince kazandırılmaması (Özcan ve Balcı, 2016, s. 93), kişilik yapısı veya kişilik bozuklukları (Kıraç, 2011, s. 175), kariyer yapma hırısı (Balcı, 2011, s. 304) da etik dışı davranışların nedenleri olarak sayılabilir. Bilimsel araştırmada etik dışı davranışların nedeni ne olursa olsun böyle bir davranış ortaya çıktığında, bundan ilk olarak bilim dünyası haberdar olur ve bu durum araştırmacılara ve araştırmının yürütüldüğü kurumlara duyulan güvenin sarsılmasına neden olur. Bilim dünyasında yarattığı bu güvensizlikle beraber toplum da bu etik dışı davranışlardan haberdar olur, araştırmacının ve kurumların saygınlıkları zedelenir (TÜBA, 2002).

Bilimsel çalışmalardan elde edilen bilgilerin bilim yararına olacak biçimde kullanılması bilimin gelişmesi açısından hayati öneme sahiptir. Bilimin birikimli bir şekilde ilerlediği düşünüldüğünde bilimsel çalışmalar sonucu elde edilen bilgilerin bilimsel alanda kullanılması, yapılacak bilimsel çalışmaların devamlılığı açısından son derece gereklidir (Özden ve Ergin, 2013, s. 157). Bu doğrultuda bilimsel çalışmaların, hatalı ve yanıltıcı olması bilimsel çalışmaları ve toplumları olumsuz etkilemektedir. Bilim yaşamında ortaya çıkabilecek etik dışı davranışların engellenmesinde yapılması gereken, bu davranışların ortaya çıkmadan nasıl önlenebileceği yollarının belirlenmesidir (Bülbül, 2004, s. 53-59). Bu nedenle, bilimsel yanıltma ve aldatmacaların iyi değerlendirilmesi ve alınacak önlemlerin zamanında alınması önemlidir (Kansu ve Ruacan, 2002, s. 763).

Bilimsel çalışmalardaki etik dışı davranışların önlenmesi için çeşitli yasal yaptırımlar bulunmaktadır (Günbayı, Kasalak ve Özçetin, 2013, s. 98). Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından 2012 yılında “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” çıkartılmıştır. Bu yönerge kapsamında bilimsel araştırma, yayın ve etkinliklerde uyulması gereken etik kurallar ve yükseköğretim kurumları bünyelerinde oluşturacak bilimsel etik kurulların görev ve sorumlulukları belirlenmiştir (YÖK, 2012a). Bu yönergenin yanı sıra 2012 yılında “Yükseköğretim Kurumları Öğrenci Disiplin Yönetmeliği” çıkartılmıştır. Çıkartılan bu yönetmelik incelendiğinde tez ve yayınlarda etik dışı davranışlar sergileyen öğrencilere verilecek disiplin cezalarının belirlendiği görülmektedir (YÖK, 2012b). Bu gelişmeler sonucunda ülkemizdeki üniversitelerde, etik kurul yönergeleri bulunmakla beraber, üniversitelerin büyük bir çoğunluğunda bilimsel araştırmalarda ve yayınlarda uyulması gereken etik kurallar üzerine yoğunlaşmıştır (Gerçek, Güven, Özdamar, Yelken ve Korkmaz, 2011, s. 81).

Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) tarafından 2002 yılında hazırlanan “Bilimsel Araştırmada Etik ve Sorunları” raporuna göre bilimsel çalışmalarda etik dışı davranışların nasıl en aza indirileceği ile ilgili genel bir eğilim ve tavır bulunmamakla birlikte bu davranışları engelleme konusunda bazı fikirler belirginleşmiştir. Bu fikirler; bilimde araştırma eğitimiye önem verilmeli, etik kurallara her zaman gereken önem verilmeli, genç araştırmacılar daha kolay olan araştırmalar ile işe başlamalı, yayın sayısı kadar niteliğinin de

önemli olduğu vurgulanmalı, araştırmacılar üzerindeki mali ve idari baskılar kaldırılmalı şeklinde belirtilmektedir (TÜBA, 2002).

Toplumun gelişerek çağdaşlaşmasının, toplumun sahip olduğu yetişmiş nitelikli insan gücü ile bağlantılı olduğu söylenebilir. Bu durumun farkında olan toplumlar eğitime gerekli olan yatırımı yaparak, bireylerin eğitim taleplerini en üst düzeyde karşılamaktadırlar. Eğitimin en üst düzeyi ise üniversitelerdir (Tabancalı, 2004, s. 225). Bu açıdan bakıldığı zaman üniversitelere önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir (Işıksoluğu, 1993, s. 3). Ülkelerin geleceğini belirleyen üniversiteler bilginin üretildiği, üretilen bu bilginin kullanarak yeni bilgileri üretecek olan nitelikli bireylerin yetiştirildiği, toplumun kültürel değerlerinin yeni nesillere aktarıldığı ve toplumun geleceğine şekil verildiği kurumlardır (Başaran, Ekinci ve Arıkan, 2017, s. 197). Üniversiteler aynı zamanda bilimsel çalışmalar yapabilen ve geleceğin genç bilim insanı adaylarını “yüksek lisans” ve “doktora” eğitimiyle yetiştirebilen önemli kurumlardır (Erdem, 2012, s. 26). Ayrıca yaratıcı, araştırmacı, etik değerlere saygılı, bilimsel bakış açısı kazanmış ve nitelikli çalışmalar üreten bilim insanları yetiştirmek lisansüstü eğitimin amaçları arasında yer almaktadır (Aslan, 2010, s. 88). Bu nedenle, akademik sürecin öğrenim aşamasını kapsayan lisansüstü eğitimin bilim etiğinin gelişmesi açısından önemli bir yer kapsadığı görülmektedir (Kurtulmuş ve Ardıç, 2013, s. 833). Yetiştirilen bilim insanlarının çalışmanın planlanmasından, yayınlanmasına kadar geçen süreçte etik sorumluluklarının farkında olan, toplumu bilim konusunda bilinçlendiren, meslektaşlarıyla işbirliği içinde çalışan ve genç araştırmacıların eğitimine destek olan bireyler olmaları gerekir (TÜBA, 2002). Bilim dünyasında bilim insanlarının belirli standartlar ve değer ölçülerini taşımalarının yanı sıra dürüst, açık sözlü, objektif ve mesleki yönden ahlaklı olma özelliklerini de taşımaları gerekmektedir (Kansu ve Ruacan, 2002, s. 763). Bilim insanlarının çalışma disiplinine sahip olması, etik değerleri ilke edinmesi ve sorumluluklarının farkında olması bilimsel çalışmaların niteliği açısından son derece önemlidir (Kurtulmuş ve Ardıç, 2013, s. 833).

Literatür incelendiğinde bilimsel etik ile ilgili yapılan çalışmaların daha çok teorik temellere ilişkin olduğu (Oğuz, 1999; Kansu ve Ruacan, 2002; Bülbül, 2004; Tabancalı, 2004; Emiroğlu, 2005; Ruacan, 2005; Aydın, 2006; Özenç Uçak ve Birinci, 2008; İnci, 2009; Ortaş, 2010; Kıraç, 2011; Erdem, 2012; Toplu, 2012; Ünal, Toprak ve Başpınar, 2012; Keskin, 2017; Vurucu, 2019) görülmektedir. Bilimsel etik ile ilgili uygulamaya yönelik yapılan çalışmaların daha az olduğu (Köklü, 2000; Akşit ve Arda, 2003; Günbayı vd., 2013; Kurtulmuş ve Ardıç, 2013; Özden ve Ergin, 2013; Özcan ve Balcı, 2016; Çetinkaya vd., 2017; Şahinoğlu ve Bebek, 2018; Daştan, Bayraktar ve Bellikli, 2019; Dere ve Gökçınar, 2019) görülmektedir. Geleceğin bilim insanı adayları olan ve akademik kariyerlerinin ilk basamağında bulunan lisansüstü öğrencilerinin bilimsel etiğe ilişkin düşünceleri ve bakış açıları bilimsel çalışmaların niteliği açısından oldukça önemlidir. Bu doğrultuda, lisansüstü öğrencilerin bilimsel araştırmalarda gözlemedikleri etik olmayan davranışları, bu davranışların nedenlerini, bilime etkilerini ve etik olmayan davranışları önlemeye yönelik çözüm önerilerini tespit etmeye yönelik araştırmaların artırılmasının topluma, bilim dünyasına ve akademisyenlere faydalı olacağı öngörülmektedir. Bu sebeple, Sosyal Bilgiler eğitimi lisansüstü öğrencilerinin bilimsel etiğe ilişkin görüşlerinin belirlenmesi gerekmektedir.

Araştırmanın amacı Sosyal Bilgiler eğitimi lisansüstü öğrencilerinin bilimsel etiğe ilişkin görüşlerini belirlemektir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıda yer alan sorularla alt amaçlara cevap aranmıştır.

- Lisansüstü öğrenciler, etik kelimesini nasıl tanımlamaktadır?
- Lisansüstü öğrenciler, bilimsel etiği nasıl tanımlamaktadır?
- Bilimsel araştırmalarda etik olmayan davranışlar nelerdir?

- d. Bilimsel araştırmalarda etik olmayan davranışların nedenleri nelerdir?
- e. Bilimsel araştırmalarda dikkat edilmesi gereken kriterler nelerdir?
- f. Bilimsel araştırmalarda etik olmayan davranışların bilime etkileri nelerdir?
- g. Lisansüstü öğrencilerin, bilimsel araştırmalarda etik olmayan davranışları önlemeye yönelik görüş ve önerileri nelerdir?

2. Yöntem

2.1. Araştırma Deseni

Araştırma, nitel araştırma desenlerinden biri olan olgubilim deseni ile yürütülmüştür. Olgubilim deseni farkında olduğumuz ancak tam olarak anlayamadığımız olguları derinlemesine araştırmayı amaçlamaktadır (Yıldırım ve şimşek, 2018, s. 69). Olgubilim birkaç bireyin bir olgu veya kavramla ilgili deneyimlerinin ortak anlamlarının derinlemesine anlaşılmasını sağlayan bir araştırmadır (Creswell, 2013/2020, s. 85).

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2019-2020 eğitim öğretim yılı bahar dönemi Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalında öğrenim gören 25 lisansüstü öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmaya 12'si kadın, 8'i erkek toplam 20 yüksek lisans öğrencisi ve 1'i kadın, 4'ü erkek toplam 5 doktora öğrencisi olmak üzere toplam 25 lisansüstü öğrenci katılmıştır. Çalışma grubu amaçsal örnekleme yöntemlerinden biri olan kolay ulaşılabilir durum örnekleme ile belirlenmiştir. Amaçsal örnekleme, belli ölçütleri karşılayan ve bilgi açısından zengin olan durumların derinlemesine araştırma yapılmasına olanak tanıyan bir yaklaşımdır (Büyüköztürk vd., 2013, s. 90). Kolay ulaşılabilir durum örnekleme yöntemi, araştırmacıya erişilmesi kolay olan bir durumun seçildiği ve araştırmaya hız ve pratiklik kazandıran bir yöntemdir (Yıldırım ve şimşek, 2016, s. 123). Sosyal Bilgiler eğitimi lisansüstü öğrencilerinin araştırmaya dâhil edilmelerinde gönüllülük esası dikkate alınmıştır.

2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veriler görüşme tekniği ile yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak elde edilmiştir. Görüşmeler, katılımcıların görüşlerini ve düşüncelerini ortaya çıkarma amacıyla hazırlanan açık uçlu soruları içeren bir süreci kapsamaktadır (Creswell, 2013/2016, s. 190). Yarı yapılandırılmış görüşme formu farklı insanlardan aynı tür bilgilerin alınması amacıyla hazırlanan, sistematik ve karşılaştırılabilir bilgi elde etmeyi sağlayan formlardır (Avcı, 2008, s. 160). Araştırmada görüşme formunu hazırlamak için öncelikle literatür taraması yapılmış ve hazırlanan taslak görüşme formu Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı'ndan üç öğretim üyesinin görüşleri doğrultusunda, gerekli düzenlemeler yapılarak görüşme formuna son şekli verilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen 7 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Bu araştırma için Fırat Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'ndan (06/04/2020-388519) etik izin alınmıştır. Çalışma grubuna görüşmeye başlamadan önce araştırma soruları ile ilgili kısa bilgiler verilerek görüşmeler yapılmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırma verileri içerik analizi ile çözümlenmiştir. İçerik analizi, sözel ve yazılı dokümanların içerdiği mesajı, nesnel ve sistematik olarak sınıflandıran, sayılara dönüştüren ve sosyal gerçeği araştıran bir yaklaşımdır (Tavşancıl ve Aslan, 2001, s. 22). Araştırma verileri nitel veri analiz programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Olgubilim deseni ile

yapılan araştırmalarda veri analizi, yaşantıları ve anlamları ortaya çıkarmaya yönelik yapılmaktadır. Bu amaçla yapılan içerik analizinde verilerin kavramsallaştırılması ve temaların ortaya çıkarılması ön plandadır (Yıldırım ve şimşek, 2016, s. 72). Görüşmelerden elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarılarak kısa ve anlamlı semboller halinde kodlanmıştır. Yapılan bu kodlar literatür ile ilişkisi sağlanarak temalar oluşturulmuştur. Temalar arasındaki ilişki belirlenerek ana tema ve alt temalar araştırma sorularının altına toplanmıştır. Böylece kaç katılımcının aynı temaya vurgu yaptığı ortaya konularak temaların daha fazla yoğunlaştığı alanlar belirlenmiştir. Bu temalar ve yükleme sayıları daha net ve kapsamlı bir görüntünün sağlanması için modeller haline getirilerek sunulmuştur. Bu modeller katılımcı görüşlerinden doğrudan alıntılar yapılarak yorumlanmıştır. Temalara ilişkin katılımcı görüşleri, tırnak içerisinde italik olarak verilmiştir. Katılımcılara ilişkin kişisel bilgiler, katılımcı görüşlerinin başında 1(Y1/Dr.K/E) (ğrenci, 1. kişi, Yüksek lisans/Doktora, Kadın/Erkek) şekilde kısaltmaların yer aldığı kodlamalar ile verilmiştir.

Geçerlik ve güvenirliği sağlama aşamaları, araştırma sonuçlarının inandırıcılığını sağlamak için kullanılması gereken iki ölçüttür (Saban, 2009, s. 287). Araştırma sonucunda verilerin ayrıntılı olarak rapor edilmesi ve araştırmacıların sonuçlara nasıl ulaştığını detaylıca açıklaması nitel bir araştırmada geçerliğin sağlanması açısından önemli grlen temel ölçütlerden biridir (Yıldırım ve şimşek, 2016, s. 270). Bu araştırmada sonuçlarının geçerliğini sağlamak için araştırma sonuçlarına nasıl ulaşıldığı detaylıca açıklanarak araştırma sonucunda elde edilen veriler ayrıntılı bir şekilde rapor edilmiştir. Araştırmanın güvenirliğini sağlamak için araştırma, uzman ve araştırmacı (kodlayıcılar) tarafından birbirinden bağımsız şekilde değerlendirilerek kodlamalar yapılmış ve daha sonra bu kodlamalar karşılaştırılarak görüş birliği ve görüş ayrılığı sayıları tespit edilmiştir. Araştırmanın güvenirliği Miles ve Huberman'ın (1994/2016, s. 64) formülü "güvenirlik = görüş birliği sayısı / toplam görüş birliği + görüş ayrılığı sayısı" kullanılarak hesaplanmıştır. Araştırmanın güvenirlik değeri % 93 olarak hesaplanmış ve kodlayıcılar arasındaki uyum % 93 olduğu için istenilen düzeyde güvenilirliğin sağlandığı belirlenmiştir. Saban'a (2009, s. 288) göre nitel araştırmalarda, uzman ve araştırmacı değerlendirmeleri sonucunda aradaki uyumun % 90 ve üzeri olduğu durumlarda güvenilirlik sağlanmış olmaktadır.

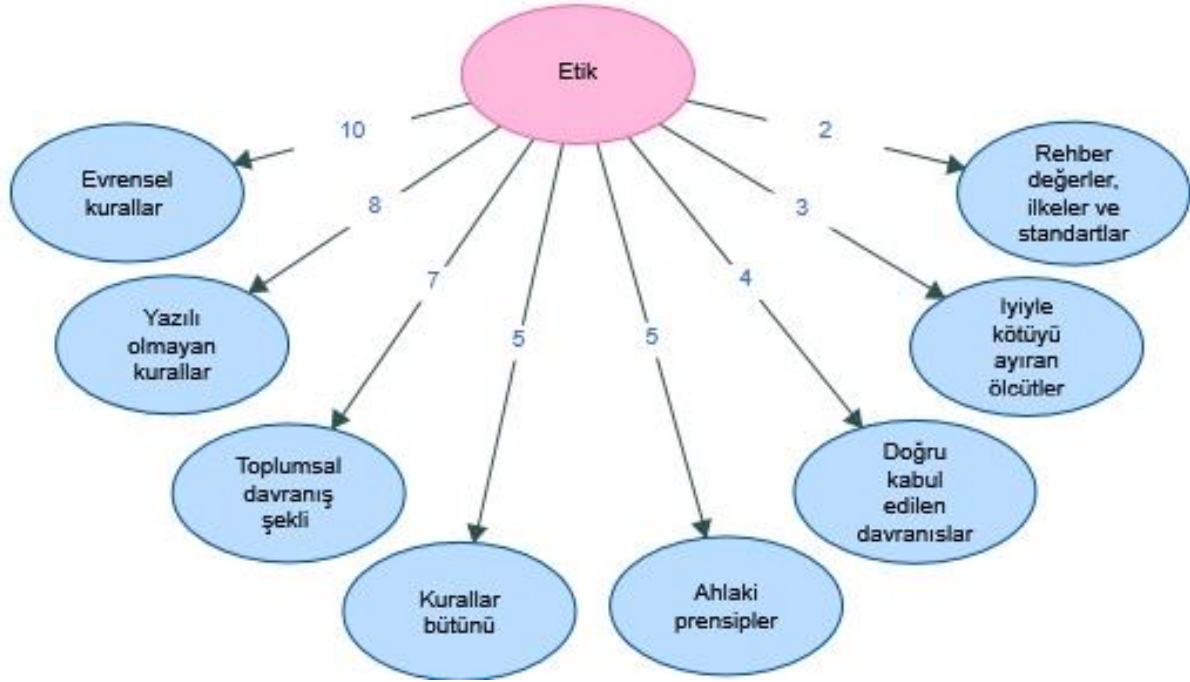
Araştırmada geçerliği ve güvenirliği sağlamak amaçıyla Erlandson, Harris, Skipper ve Allen (1993, s. 28-34) tarafından belirtilen inandırıcılık, aktarılabilirlik, tutarlık ve teyit edilebilirlik stratejileri kullanılmıştır. İnandırıcılığı değerlendirebilmek için uzman incelemesi ve katılımcı teyidi, aktarılabilirliği artırmak için ayrıntılı betimleme ve amaçlı örnekleme, tutarlığı sağlanmak için tutarlılık incelemesi ve teyit edilebilirliği sağlamak için teyit incelemesi yapılmıştır.

3. Bulgular ve Yorum

Sosyal Bilgiler eğitimi lisansüstü ğrencilerinin bilimsel etiğe ilişkin görüşleri ile ilgili yedi ana tema belirlenmiştir. Bu temalar; "etik", "bilimsel etik", "etik olmayan davranışlar", "etik olmayan davranışların nedenleri", "bilimsel araştırmalarda dikkat edilmesi gereken kriterler", "etik olmayan davranışların bilime etkileri" ve "etik olmayan davranışları önlemeye yönelik öneriler" olarak belirlenmiştir. Bu ana temalar modeller halinde sunulmuştur.

3.1. Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisansüstü ğrencilerinin Etiğe İlişkin Görüşleri

Sosyal Bilgiler eğitimi lisansüstü öğrencilerin, etiğe ilişkin görüşleri alınmış ve bu görüşlerinden elde edilen veriler doğrultusunda bu temanın sekiz alt teması olduğu belirlenmiştir. Bu temaya ilişkin model şekil 1'de yer almaktadır.

Şekil 1. Etiğe ilişkin model

Etik ile ilgili lisansüstü öğrencilerin görüşleri değerlendirildiğinde; lisansüstü öğrencilerin etiği en fazla “evrensel kurallar” olarak tanımladıkları görülmektedir. Etiğe ilişkin belirlenen diğer alt temalar ise sırasıyla; “yazılı olmayan kurallar”, “toplumsal davranış şekli”, “kurallar bütünü”, “ahlaki prensipler”, “doğru kabul edilen davranışlar”, “iyile kötüyü ayıran ölçütler” ve “rehber değerler, ilkeler ve standartlar” olarak belirlenmiştir. Bazı alt temalara ve katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

Etiği “evrensel kurallar” alt teması ile ilişkilendiren katılımcı **Ö2(YI.K)** “Etiği, toplumun bir arada mutlu ve huzurlu bir şekilde yaşanmasını sağlayan evrensel kurallar olarak tanımlayabilir.” şeklinde açıklama yaparken, başka bir katılımcı **Ö8(YI.E)** “Etik, herkes tarafından kabul edilen evrensel doğrulardır.” cümlesiyle düşüncesini açıklamıştır. Aynı şekilde düşünen katılımcı **Ö14(YI.K)** “... iyi-kötüyü ve doğru-yanlış ayıran evrensel değerlere, yargılara ve kurallara bence etik denir.” cümlesiyle görüşünü belirtirken, başka bir katılımcı **Ö16(YI.K)** “Etik, uyulması gereken evrensel ilkeler ve kurallar olarak ifade edilebilir.” şeklinde açıklaması yapmıştır. Farklı bir katılımcı görüşünü **Ö20(Dr.E)** “Toplumsal ilişkileri düzenleyen temel evrensel kurallardır.” cümlesiyle ifade ederken, diğer bir katılımcı **Ö22(YI.K)** “Herkes için geçerli olan evrensel normları ifade eder.” şeklinde düşüncesini belirtmiştir. Başka bir katılımcı ise **Ö23(YI.E)** “Etiğin, ortak yaşamın huzur ve barış içinde sürdürülmesine katkıda bulunan evrensel geçerliliği olan kurallar olduğunu düşünüyorum.” cümlesiyle etiği doğruluk, dürüstlük, adalet gibi kültürden kültüre, çağdan çağa değişmeyen insanların sorunsuz ve huzurlu biçimde birlikte yaşamalarını sağlayan evrensel kurallar olarak ifade etmiştir.

Etiği “yazılı olmayan kurallar” alt teması ile ifade eden katılımcı **Ö3(YI.E)** “Bence etik, yazılı olmayan ama toplum tarafından kabul edilen kurallara denir.” cümlesiyle düşüncesini açıklamıştır. Aynı şekilde düşünen başka bir katılımcı ise **Ö25(YI.K)** “Etik, toplum içinde uyulması gereken fakat herhangi bir yaptırımı olmayan ve yazılı olmayan kurallardır.” şeklindeki açıklaması ile etiği yaşamın bir parçası olan, toplumsal ilişkilerini şekillendiren ve uzlaşmayı sağlayan yazılı olmayan kurallar olarak belirtmiştir.

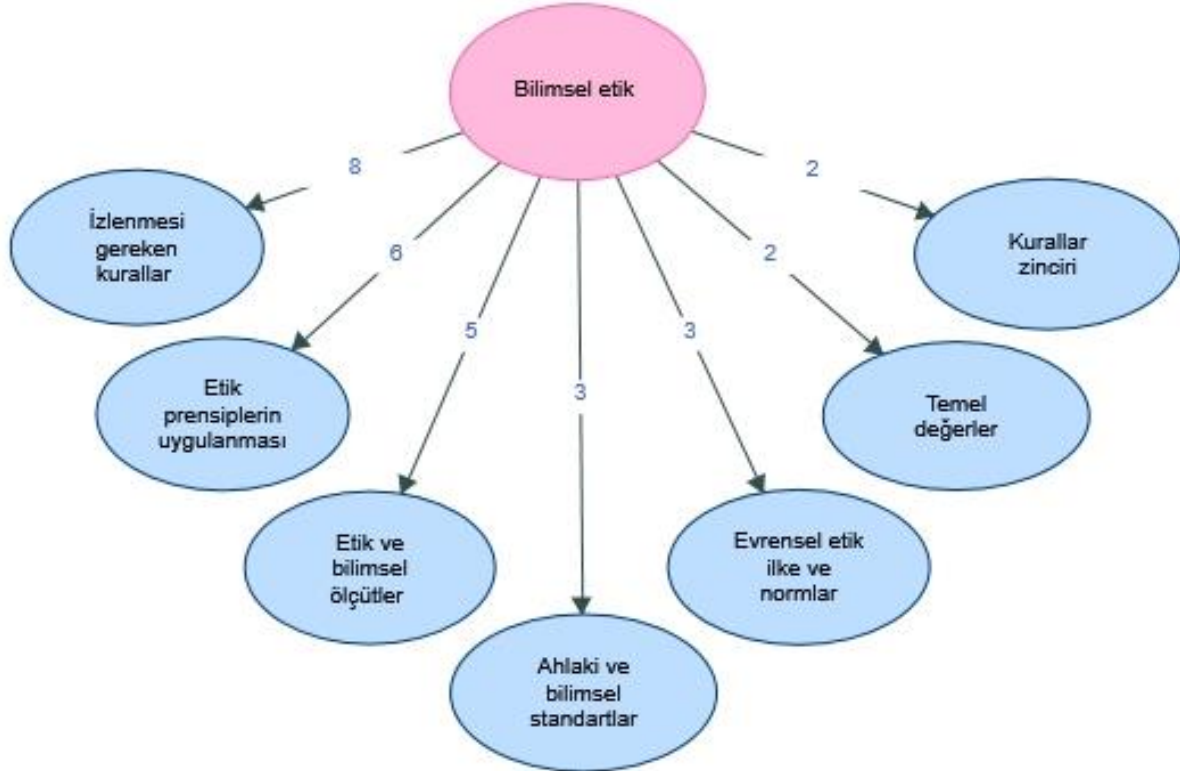
Etiği “toplumsal davranış şekli” alt teması ile açıklayan katılımcı **Ö7(YI.K)** “Etik, toplum tarafından kabul gören ve topluma hâkim olan davranışlardır.” cümlesiyle

düşüncesini belirtirken, aynı şekilde düşünen katılımcı **Ö10(Dr.E)** “İnsanlar ve toplum tarafından kabul edilmiş davranışlar anlamına gelmektedir.” cümlesiyle görüşünü açıklamıştır. Başka bir katılımcı ise **Ö21(Yl.K)** “Geçmişten günümüze toplum tarafından kabul edilen ve uygun görülen davranışların bütününe etik denir.” cümlesiyle etiği insan ilişkilerini düzenleyen ve toplumsal yaşam içinde herkesin üzerinde anlaştığı kurallar olarak ifade etmiştir.

Etik temasını “ahlaki prensipler” alt teması ile ilişkilendiren katılımcı düşüncesini **Ö6(Yl.K)** “Toplumca kabul edilmiş davranış şekli ve ahlaki prensipler anlamına gelmektedir.” şeklinde ifade ederken, diğer bir katılımcı da bu alt temaya ilişkin düşüncesini **Ö15(Dr.E)** “Etik, bireyin ve toplumun davranışlarını yönlendiren yazılı olmayan ve ahlaki ilkeler bütünüdür.” cümlesiyle belirtmiştir. Benzer şekilde düşünen katılımcı **Ö24(Yl.K)** “Etiği bireyin nasıl davranacağını açıklayan ve izlemesi gereken yolu gösteren ahlaki kurallar ve prensipler olarak tanımlayabilirim.” cümlesiyle etiği aslında neyin doğru ya da neyin yanlış olduğunu belirlemeyi sağlayan ahlaki prensipler olarak tanımlamaktadır.

3.2. Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisansüstü Öğrencilerinin Bilimsel Etiğe İlişkin Görüşleri

Sosyal Bilgiler eğitimi lisansüstü öğrencilerin, bilimsel etik konusunda görüşleri alınmış ve görüşlerden elde edilen veriler değerlendirildiğinde, bu temanın yedi alt tema etrafında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu temaya ilişkin model şekil 2’de yer almaktadır.

Şekil 2. Bilimsel etiğe ilişkin model

Sosyal Bilgiler eğitimi lisansüstü öğrencilerin bilimsel etiğe ilişkin görüşleri incelendiğinde, “izlenmesi gereken kurallar” alt teması lisansüstü öğrencilerin en fazla yükleme yaptıkları alt tema olmuştur. Bilimsel etiğe ilişkin yükleme yapılan diğer alt temalar ise; “etik prensiplerin uygulanması”, “etik ve bilimsel ölçütler”, “ahlaki ve bilimsel standartlar”, “evrensel etik ilke ve normlar”, “temel değerler” ve “kurallar zinciri” şeklinde sıralandığı belirlenmiştir. Bazı alt temalara ve katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

Bilimsel etiği “izlenmesi gereken kurallar” alt teması ile ilişkilendiren katılımcı **Ö5(Dr.E)** “*Bilimsel çalışmaların hazırlama ve yayınlama aşamasında izlenmesi gereken ilkelere bilim etik nedir.*” cümlesiyle düşüncesini ifade etmiştir. Aynı şekilde düşünen katılımcı **Ö13(Yl.E)** “*Kısaca bilimsel etik bilimsel bir çaba gösterirken takip edilmesi gereken kurallardır.*” şeklinde düşüncesini açıklarken, diğer bir katılımcı **Ö19(Yl.K)** “*Bilimsel etik, bir çalışma yaparken bütün araştırmacıların ve akademisyenlerin izlemeleri ve uymaları gereken bir araştırmada kritik öneme sahip olan kuralların tamamına verilen isimdir.*” cümlesiyle görüşünü ifade etmiştir. Sosyal Bilgiler eğitimi lisansüstü öğrencilerin bilimsel etiği, bilimsel çalışmalarda konunun planlanmasından, uygulamaların yapılmasına ve yayınlanmasına kadar geçen süreçte izlenmesi gereken kurallar olarak açıkladıkları görülmektedir.

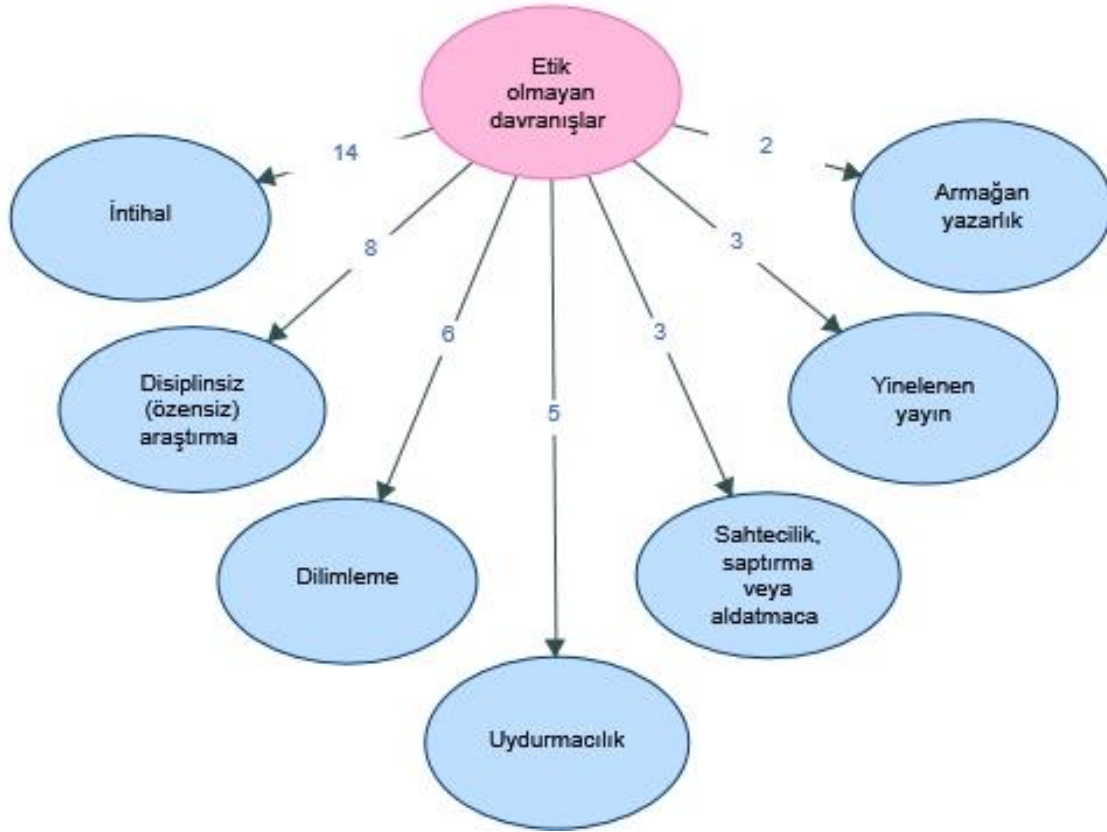
Sosyal Bilgiler eğitimi lisansüstü öğrencilerinin bazıları bilimsel etiği “etik prensiplerin uygulanması” alt teması ile ilişkilendirmişlerdir. Böyle düşünen katılımcılardan biri **Ö14(Yl.K)** “*Biz araştırmacıların çalışmalarımızın her aşamasında evrensel etik kurallara gereken önemi vermemiz ve bu etik prensipleri çalışmalarımızda tavizsiz uygulamamız gerekir. Buna ise bilimsel etik denir.*” şeklinde düşüncesini ifade ederken, başka bir katılımcı **Ö18(Yl.E)** “*Bilimsel etik, bilimsel bir çalışma yaparken etik kurallara uygun hareket etmek, en basit anlamda mesela başkasının emeğini çalmamak yani intihal yapmamaktır. Yaptığımız çalışmalarda mutlaka etik kurallara uygun hareket etmeliyiz.*” cümlesiyle görüşünü açıklamıştır. Sosyal Bilgiler eğitimi lisansüstü öğrencilerin bilimsel bir araştırmanın planlanmasından, uygulanmasına ve yayınlanmasına kadar geçen süreçte dikkat edilmesi gereken bazı etik prensipler olduğunu ve bu etik prensiplerin araştırmalarda uygulanmasını ise bilimsel etik olarak ifade ettikleri görülmektedir.

Bilimsel etiği “etik ve bilimsel ölçütler” alt teması ile ifade eden katılımcı düşüncesini **Ö6(Yl.K)** “*Bilimsel etik kavramını, yapılan bir çalışmanın tasarlanmasından, yayınlanma aşamasına kadar devam eden süreçte dikkat edilmesi gereken etik kurallar ve bilimsel standartlar şeklinde yorumlayabiliriz.*” cümlesiyle belirtirken, diğer bir katılımcı **Ö10(Dr.E)** “*Bir araştırmanın başlangıcından sonuna kadar geçen süreçte uyulması zorunlu olan bütün etik ve bilimsel ölçütleri bilimsel etik olarak açıklayabiliriz.*” şeklinde açıklamaya çalışmıştır. Bilimsel etik, bir araştırmanın planlama aşamasından, yayınlanma aşamasına kadar geçen bu uzun süreçte uyulması gereken etik ve bilimsel ölçütler olarak tanımlanmıştır.

“Kurallar zinciri” alt teması ile ilgili görüşünü açıklayan katılımcı **Ö9(Yl.E)** “*Bilimsel etiği, araştırmacıların çalışmalarda uymaları gereken kurallar zinciri olarak tanımlayabilirim.*” şeklinde ifade ederken, başka bir katılımcı **Ö25(Yl.K)** “*Akademisyenlerin ve araştırmacıların, araştırmalarının kaliteli olması için uygulamaları gereken kurallar zincirini bilimsel etik olarak ifade edebiliriz.*” cümlesiyle bilimsel etiği, bilim insanlarının uymaları gereken kurallar zinciri olarak vurgulamıştır.

3.3. Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisansüstü Öğrencilerinin Etik Olmayan Davranışlara İlişkin Görüşleri

Sosyal Bilgiler eğitimi lisansüstü öğrencilerin, bilimsel araştırmalarda etik olmayan davranışlara ilişkin görüşleri alınmıştır. Lisansüstü öğrencilerin görüşleri değerlendirildiğinde ise etik olmayan davranışlara ilişkin temanın yedi alt teması olduğu belirlenmiştir. Bu temaya ilişkin model şekil 3’de yer almaktadır.

Şekil 3. Etik olmayan davranışlara ilişkin model

Sosyal Bilgiler eğitimi lisansüstü öğrencilerin, bilimsel araştırmalarda etik olmayan davranışlarla karşılaştıkları belirlenmiştir. Lisansüstü öğrencilerin, en fazla yükleme ile “intihal” alt temasını ifade ettikleri görülmektedir. Ayrıca belirlenen diğer alt temalar ise sırasıyla; “disiplinsiz (özensiz) araştırma”, “dilimleme”, “uydurmacılık”, “sahtecilik, saptırma veya aldatmaca”, “yinelene yayın” ve “armağan yazarlık” gibi etik olmayan davranışlarla karşılaştıkları belirlenmiştir. Bazı alt temalara ve katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

Etik olmayan davranışları “intihal” alt teması ile ilişkilendiren katılımcı **Ö1(Dr.K)** “*Bilimsel araştırmalarda en göze çarpan en etik dışı davranış intihaldir. Bir başkasının eserini kendi çalışmasının bir parçası olarak göstermek yeterince etik dışı bir davranıştır.*” cümlesiyle düşüncesini belirtirken, aynı şekilde düşünen katılımcı **Ö12(Yl.E)** “*Etik olmayan davranışların en başında intihal gelir. Birçok çalışmada kaynak göstermeden başka birisi tarafından yapılmış olan çalışmayı doğrudan alan atıf yapılmayan birçok çalışma ile karşılaştım.*” şeklinde açıklama yapmıştır. Başka bir katılımcı ise **Ö13(Yl.E)** “*Etik dışı davranışlardan en önemlisi ve yapılan çalışmaların değerini düşüren intihaldir. İntihal ister bilerek yapılınsın ister bilmeden (tecrübe eksikliğinden) yapılınsın çalışmalarda etik olmayan bir davranıştır.*” cümlesiyle intihalin bilimsel çalışmalarının kalitesini düşürdüğüne ve sebebi ne olursa olsun etik olmayan bir davranış olduğuna dikkat çekmiştir.

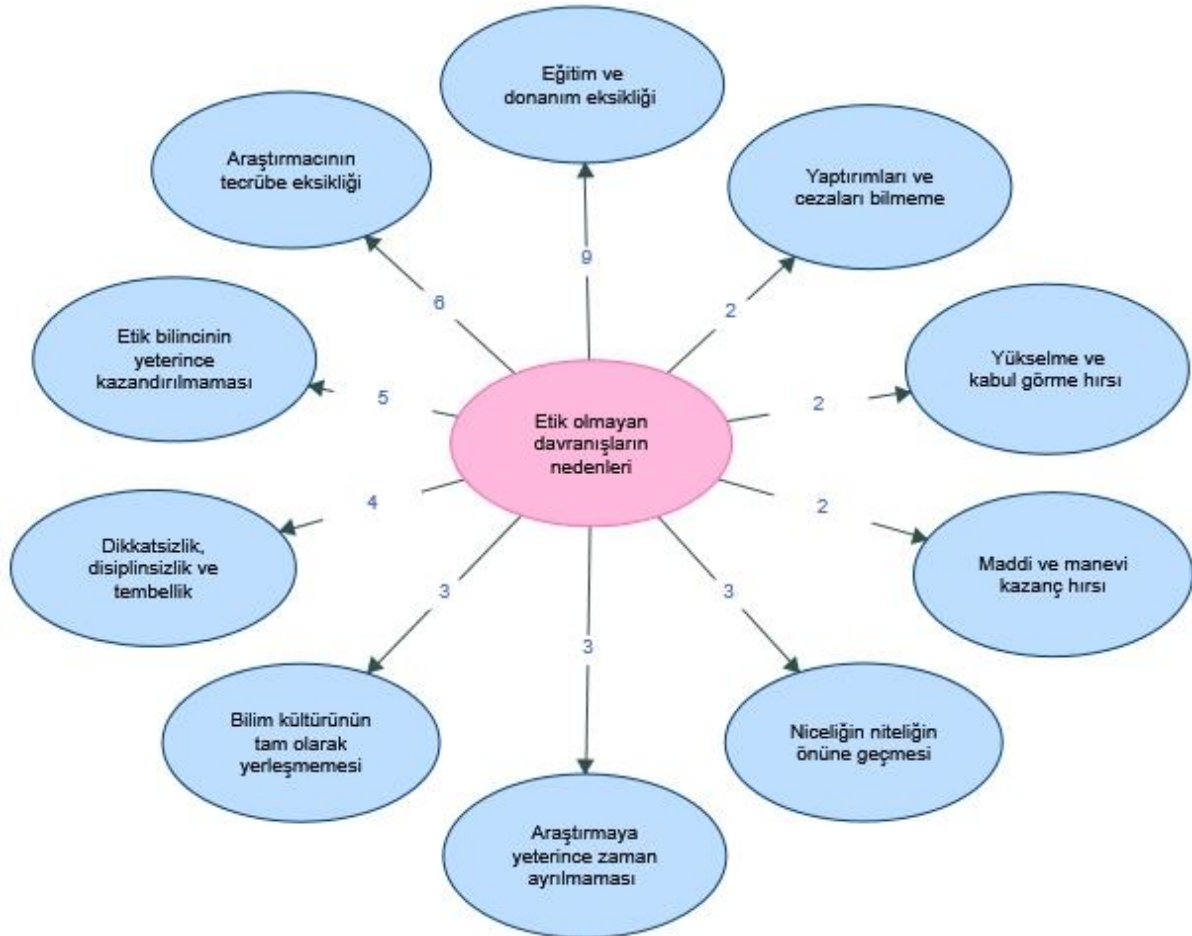
Etik olmayan davranışları “disiplinsiz (özensiz) araştırma” alt teması ile açıklayan katılımcı düşüncesini **Ö2(Yl.K)** “*Bazı çalışmaların disiplinsizce hazırlandığını gördüm. Disiplinsiz araştırma yapan araştırmacıların araştırmanın planlanmasından, yöntemin seçimine, verilerin toplanmasına, analizine ve sonuçların yorumlanmasına kadar geçen süreçte ne yapması gerektiğini bilmediği için etik olmayan davranışlar sergilediklerini düşünüyorum.*” şeklinde ifade ederken, başka bir katılımcı ise disiplinsiz araştırmayı **Ö5(Dr.E)** “*Bilimsel araştırmalarda gözlemlediğim etik olmayan davranışların başında disiplinsiz, aceleci ve özensiz araştırmanın geldiğini düşünüyorum.*” cümlesiyle belirtmiştir.

Benzer şekilde düşünen katılımcı **Ö18(Y1.E)** “Eğitim çalışmalarında çok fazla etik ihlali olduğunu düşünmüyorum. Bunların başında yapılan çalışmaya önem vermemek, özen göstermemek, disiplinsizce hareket etmek geliyor.” şeklinde görüşünü açıklarken, diğer bir katılımcı da bu alt temaya ilişkin düşüncesini **Ö22(Y1.K)** “Disiplinsiz araştırma etik dışı davranışlardan biridir. Bence disiplinsiz araştırmalar araştırmacının bilgi eksikliğinden, özensiz ve dikkatsiz olmasından kaynaklanıyor.” cümlesiyle bilimsel araştırmalarda etik olmayan davranışlardan biri olan disiplinsiz araştırmaya dikkat çekmiştir.

Katılımcılardan biri “dilimleme” alt teması ile ilgili görüşünü **Ö15(Dr.E)** “**Etik olmayan davranışlardan biri dilimledir. Burada bilim insanı çalışmayı bir yayın yaparak yayınlamak yerine çalışmanın bütünlüğünü bozacak şekilde daha fazla sayıda yayın yapmayı tercih ederek çalışmayı bölüp farklı bir çalışmış gibi gösterip etik olmayan yollara başvurabiliyorlar.**” cümlesiyle ifade ederken, benzer şekilde düşünen başka bir katılımcı **Ö24(Y1.K)** “Bazı araştırmacıların araştırmanın sonuçlarını daha fazla yayın üretmek amacıyla bölerek birden fazla yayın çıkarmalarının etik bir davranış olmadığını söyleyebilirim.” cümlesiyle bir araştırmanın, uygun olmayan biçimde parçalara ayrılarak birçok yayın yapmanın etik dışı bir davranış olduğunu vurgulamıştır.

3.4. Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisansüstü Öğrencilerinin Etik Olmayan Davranışların Nedenlerine İlişkin Görüşleri

Bilimsel araştırmalarda etik olmayan davranışların nedenlerine ilişkin lisansüstü öğrencilerin görüşleri alınmıştır. Bu görüşler doğrultusunda, tema ile ilgili on alt tema olduğu belirlenmiştir. Bu temaya ilişkin model şekil 4’de yer almaktadır.

Şekil 4. Etik olmayan davranışların nedenlerine ilişkin model

Sosyal Bilgiler eğitimi lisansüstü öğrencileri, bilimsel araştırmalarda karşılaşılan etik olmayan davranışlara başvurulmasının farklı nedenleri olduğunu belirtmişlerdir. Lisansüstü öğrenciler etik olmayan davranışların nedenlerini en fazla “eğitim ve donanım eksikliği” olarak belirtirken daha sonra sırasıyla “araştırmacının tecrübe eksikliği”, “etik bilincinin yeterince kazandırılmaması”, “dikkatsizlik, disiplinsizlik ve tembellik”, “bilim kültürünün tam olarak yerleşmemesi”, “araştırmaya yeterince zaman ayrılmaması”, “niceliğin niteliğin önüne geçmesi”, “maddi ve manevi kazanç hırsı”, “yükselme ve kabul görme hırsı” ve “yaptırımları ve cezaları bilmeme” gibi nedenleri belirtmişlerdir. Bazı alt temalara ve katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

Etik olmayan davranışların nedenlerini “eğitim ve donanım eksikliği” alt teması ile ilişkilendiren katılımcı **Ö3(YI.E)** “*Araştırmalarda araştırmacıların etik dışı davranışlara başvurmalarının tabiki birçok sebebi olabilir ama bana göre en önemli sebebi eğitim eksikliğidir. Eğitim eksikliği araştırmanın temelden hatalı başlamasına ve öyle ilerlemesine neden olur.*” şeklinde görüşünü açıklarken, başka bir katılımcı **Ö15(Dr.E)** “*Etik olmayan davranışların altında yatan sebepleri eğitim ve donanım eksikliği, araştırmacıların tecrübe eksikliği ve araştırmacılara etik bilincinin kazandırılmaması şeklinde söyleyebilirim.*” cümlesiyle düşüncesini ifade etmiştir. Benzer şekilde düşünen diğer bir katılımcı **Ö23(YI.E)** “*İntihal, uydurma, sahtecilik, özensiz araştırma ve armağan yazarlık gibi etik olmayan davranışlara neden olan faktörlerin başında eğitim eksikliğinin ve bilgisizliğin geldiğini düşünüyorum.*” cümlesiyle bilimsel araştırmalarda karşılaşılan etik olmayan davranışların en önemli nedeni olarak eğitim ve donanım eksikliğine dikkat çekmiştir.

Katılımcılar, etik olmayan davranışların nedenlerini “araştırmacının tecrübe eksikliği” alt temasıyla ilişkilendirmişlerdir. Katılımcılardan biri düşüncesini **Ö20(Dr.E)** “*Bilimsel araştırma konusunda bilgi ve deneyim eksikliği olan bazı araştırmacıların yayınlarında intihal, aldatmaca ve uydurma gibi etik olmayan davranışlar sergiledikleri görülmektedir.*” şeklinde açıklarken, başka bir katılımcı **Ö21(YI.K)** “*Etik olmayan davranışları yapan kişilerin, emek vermeden yayın sahibi olma isteklerinin tecrübe eksikliği ile ilgili olduğunu düşünüyorum.*” cümlesiyle etik olmayan davranışların nedenlerinden biri olarak tecrübe eksikliğini vurgulamaktadır.

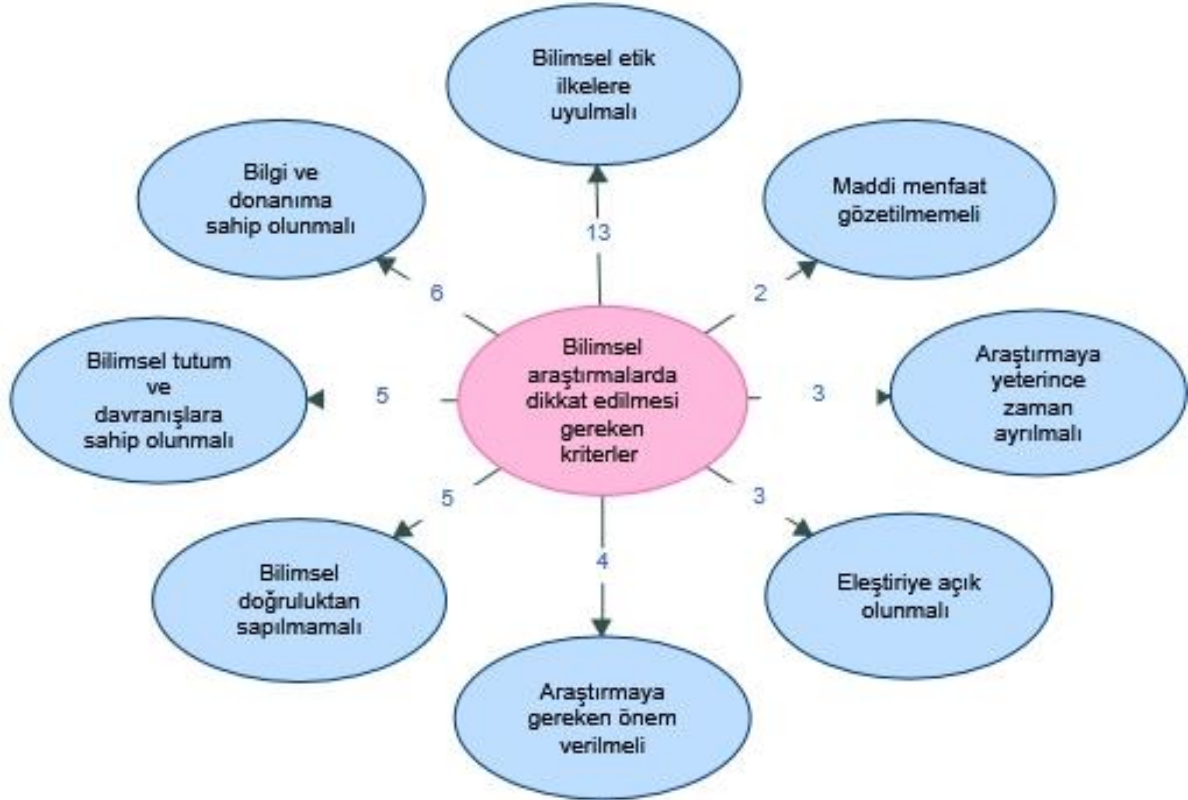
Etik olmayan davranışların nedenlerini “etik bilincinin yeterince kazandırılmaması” alt teması ile ifade eden katılımcı düşüncesini **Ö7(YI.K)** “*Etik olmayan davranışlar için birçok sebep sayabilirim fakat ilk olarak akademisyenlere etik bilincinin yeterince kazandırılmamasını söyleyebilirim.*” cümlesiyle ifade ederken, başka bir katılımcı **Ö8(YI.E)** “*Kişiyeye yetiştiği toplumda ya da eğitim sisteminde etik değerlerin ve prensiplerin yeterince kavratılmaması makalelerde gördüğümüz etik dışı birçok davranışı ortaya çıkarabilmektedir.*” cümlesiyle açıklamıştır. Diğer bir katılımcı ise bu alt temaya ilişkin düşüncesini **Ö14(YI.K)** “*Aslında bireylere etik bilincinin yeterli düzeyde kazandırılmaması araştırma yapan insanların çalışmalarında etik dışı davranışlara başvurmalarına neden olur.*” şeklinde açıklamıştır. Dolayısıyla lisansüstü öğrenciler, bilimsel yayınlarda karşılaşılan etik ihlallerinin sebebi olarak kişilere erken yaşlarda ya da akademik yaşamlarının başlangıcında etik bilincinin tam olarak kazandırılmaması şeklinde ifade etmişlerdir.

“Niceliğin niteliğin önüne geçmesi” alt teması ile ilgili görüşünü açıklayan katılımcı **Ö10(Dr.E)** “*Bence birinci nedeni olarak bu konular ile ilgili iyi bir eğitimin verilmemesi gelmektedir. Diğer bir neden ise bilim dünyasında niceliğin niteliğin önüne geçmesi araştırmacıların çalışmanın kalitesinden çok sayısına önem vermesinden kaynaklanmaktadır.*” şeklinde açıklama yaparken, diğer bir katılımcı **Ö19(YI.K)** “*Maddi ve manevi kazanç hırsı ya da yükselme arzusu akademisyenlerin fazla sayıda yayın yapmayı ön planda tutarak çalışmanın niteliğini geri plana atmasına bu durumda çalışmalarda etik*

olmayan birçok davranışla karşılaşılmasına sebep olduğunu düşünüyorum.” cümlesiyle yayın sayısı ile beraber yayın niteliğinin de önemli olduğunun göz ardı edilmesinden dolayı etik dışı davranışlara başvurulduğunu belirtmiştir.

3.5. Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisansüstü Öğrencilerinin Bilimsel Araştırmalarda Dikkat Edilmesi Gereken Kriterlere İlişkin Görüşleri

Bilimsel araştırmalarda dikkat edilmesi gereken kriterlere ilişkin lisansüstü öğrencilerin görüşleri doğrultusunda sekiz alt tema belirlenmiştir. Bu temaya ilişkin model şekil 5’de yer almaktadır.

Şekil 5. Bilimsel araştırmalarda dikkat edilmesi gereken kriterlere ilişkin model

Bilimsel araştırmalarda dikkat edilmesi gereken kriterler ile ilgili lisansüstü öğrencilerin görüşleri değerlendirildiğinde; lisansüstü öğrencilerin bu temayı en fazla “bilimsel etik ilkelere uyulmalı” alt teması ile ifade ettikleri görülmektedir. Belirlenen diğer alt temalar ise sırasıyla; “bilgi ve donanıma sahip olunmalı”, “bilimsel tutum ve davranışlara sahip olunmalı”, “bilimsel doğruluktan sapılmamalı”, “araştırmaya gereken önem verilmeli”, “eleştiriye açık olunmalı”, “araştırmaya yeterince zaman ayrılmalı” ve “maddi menfaat gözetilmemeli” olarak ifade edilmiştir. Bazı alt temalara ve katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

Bilimsel araştırmalarda dikkat edilmesi gereken kriterleri “bilimsel etik ilkelere uyulmalı” alt teması ile ilişkilendiren katılımcı **Ö6(YI.K)** “*Öncelikle tabi ki etik olmayan davranışlardan kaçınmaya dikkat etmeliyiz. Bunun için de çalışmalarımızda bilimsel etik kurallara tam anlamıyla uymalıyız.*” cümlesiyle düşüncesini ifade ederken, diğer bir katılımcı **Ö13(YI.E)** “*Bilimsel araştırmalarda dikkat edilmesi gereken ilk kriter araştırmacıların makalelerinde ya da başka yayınlarında kuşkusuz bilimsel etik ilkelere uymalarıdır.*” şeklinde açıklama yapmıştır. Başka bir katılımcı düşüncesini **Ö18(YI.E)** “*Araştırmalarda dikkat edilmesi gereken önemli kriterlerden biri bilimsel etik ilkelere uygun davranışlar*

sergilemektir.” cümlesiyle ifade etmiştir. Lisansüstü öğrencilerin bilimsel araştırmalarda etik dışı davranışlara başvurulduğunu bu nedenle bilimsel etik ilkelere uyulmasına dikkat edilmesi gerektiği yönünde görüş bildirdikleri belirlenmiştir.

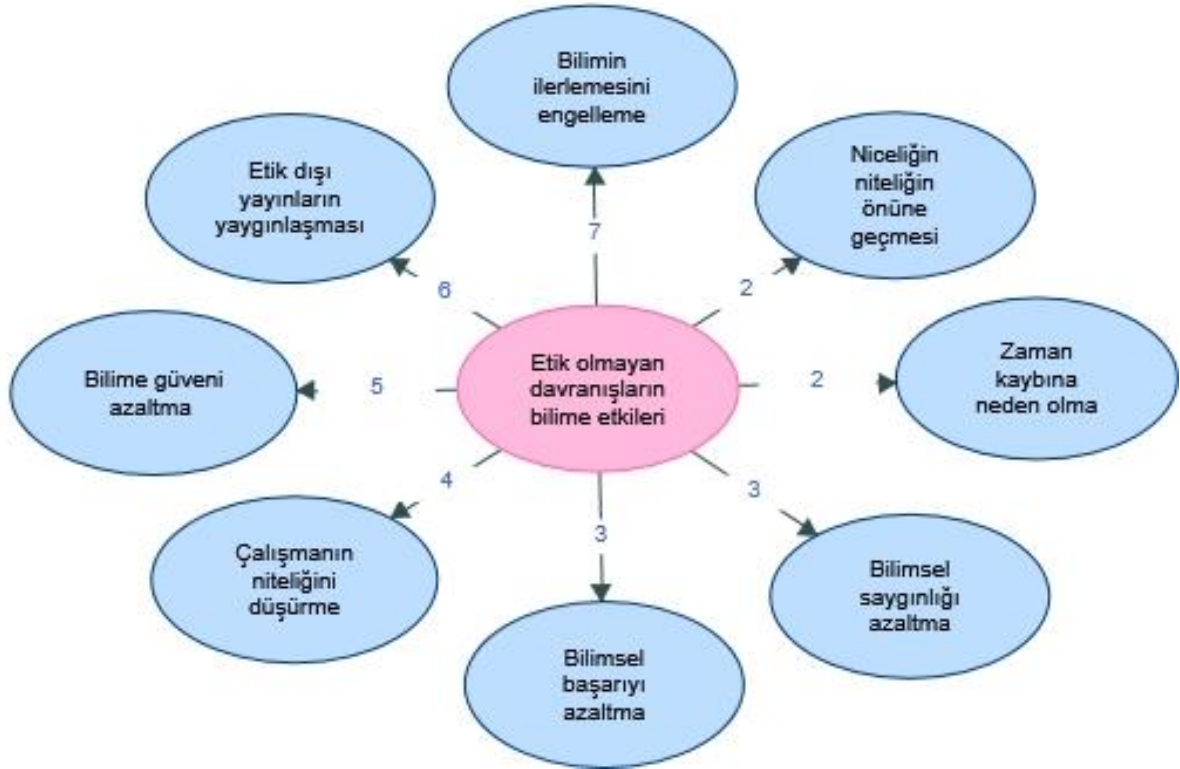
“Bilgi ve donanıma sahip olunmalı” alt temasını açıklayan katılımcı **Ö7(Y1.K)** “*Bir yayının bilime katkı sağlaması için yapılacak çalışmalar ile ilgili araştırmacıların yeterli bilgi ve donanıma sahip olması bence dikkat edilmesi gereken önemli kriterler arasında yer alır.*” şeklinde görüşünü ifade etmiştir. Bu tema ile ilgili benzer şekilde düşünen katılımcı **Ö12(Y1.E)** “*Araştırmanın planlanmasından, uygun olan yöntemin seçimine, uygulamaların yapılmasına, verilerin toplanmasına ve analizine, sonuçların aktarılmasına kadar geçen bu süreçte araştırmacının gerekli olan bilgiye sahip donanımlı biri olması gerekir.*” cümlesiyle düşüncesini açıklamıştır. Aslında yapılacak olan bilimsel çalışmalarda dikkat edilmesi gereken önemli noktalardan biri araştırmacıların bilimsel bir araştırmanın planlanmasından, uygulanmasına ve yayınlanmasına kadar geçen süreçte çalışmayı yapabilmek için gerekli olan bilgi ve donanıma sahip olmasıdır.

Katılımcılardan biri “bilimsel doğruluktan sapılmamalı” alt teması ile ilgili görüşünü **Ö9(Y1.E)** “*Bir araştırma yaparken araştırma ile ilgili ayrıntılı bir inceleme yapılmalı ve kesinlikle bilimsel doğruluktan şaşılmamalıdır.*” cümlesiyle belirtirken, aynı şekilde düşünen başka bir katılımcı **Ö16(Y1.K)** “*Bilim insanının çalışmalarında dürüstlük, saygı, güvenilirlik, açıklık ve nesnellik gibi bilimsel doğruluk ilkelerinden sapmamaları gerekiyor. Bilimsel doğruluk ilkelerinin bilimsel çalışmalarda dikkat edilmesi gereken en temel kriterlerden biri olduğu kanısındayım.*” cümlesiyle bilimsel doğruluğa dikkat çekmiştir.

“Maddi menfaat gözetilmemeli” alt temasıyla ilgili düşüncesini katılımcı **Ö2(Y1.K)** “*Bilim insanı çalışmaları ile bilim dünyasına katkı sağladığını asla unutmamalı ve çalışmalarında maddi bir çıkar beklentisi olmamalıdır.*” cümlesiyle belirtirken, aynı şekilde düşünen diğer bir katılımcı **Ö23(Y1.E)** “*Araştırmalarda dikkat edilmesi gereken kriterlerin başında araştırmacıların bilimsel araştırmalarında maddi menfaat arayışı içerisine girmemesi gerektiğini düşünüyorum.*” cümlesiyle bilim insanlarının yapacağı çalışmalarda maddi menfaat gözetmemesi gerektiğini vurgulamaktadır.

3.6. Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisansüstü Öğrencilerinin Etik Olmayan Davranışların Bilime Etkilerine İlişkin Görüşleri

Bilimsel araştırmalarda etik olmayan davranışların bilime etkilerine ilişkin lisansüstü öğrencilerin görüşleri alınmış ve bu görüşlerden elde edilen veriler doğrultusunda, temanın sekiz alt tema etrafında yoğunlaştığı belirlenmiştir. Bu temaya ilişkin model şekil 6’da yer almaktadır.

Şekil 6. Etik olmayan davranışların bilime etkilerine ilişkin model

Etik olmayan davranışların bilime etkilerine ilişkin lisansüstü öğrencilerin görüşleri incelendiğinde, lisansüstü öğrenciler etik olmayan davranışların “bilimin ilerlemesini engelleme” şeklinde bilimi olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. Ayrıca belirlenen diğer alt temalar ise sırasıyla; “etik dışı yayınların yaygınlaşması”, “bilime güveni azaltma”, “çalışmanın niteliğini düşürme”, “bilimsel başarıyı azaltma”, “bilimsel saygınlığı azaltma”, “zaman kaybına neden olma” ve “niceliğin niteliğin önüne geçmesi” olarak ifade edilmiştir. Bazı alt temalara ve katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

Etik olmayan davranışların bilime etkilerini “bilimin ilerlemesini engelleme” alt teması ile ilişkilendiren katılımcı **Ö5(Dr.E)** “*Etik dışı davranışlar bilimsel alanda gerileme yaşanmasına neden olur. Yaşanan gerileme diğer çalışmaları da olumsuz yönde etkiler. Ayrıca bilimsel çalışmaların ulusal ve uluslararası alanda niteliğinin düşmesine de neden olur.*” cümlesiyle görüşünü belirtirken, aynı şekilde düşünen başka bir katılımcı **Ö16(Y1.K)** “*Etik olmayan davranışlar bilimsel araştırmanın güvenilirliğine ve geçerliğine gölge düşürür. Bu araştırmalar daha sonraki araştırmalara kaynak oluşturacağından risk oluşturur. Bilimsel ilerlemeleri sekteye uğratar ve zarar verir.*” şeklinde açıklama yapmıştır. Bu tema ile ilgili benzer şekilde düşünen katılımcı **Ö22(Y1.K)** “*Etik olmayan davranışların sergilenmesi emeğe saygıyı ortadan kaldırır. En büyük zararı ise bilimin ilerlemesini engeller ve bilim insanlarına yakışmayan davranışların görülmesine sebep olur.*” cümlesi ile etik olmayan davranışların bilimin ilerlemesine engel olduğunu vurgulamıştır.

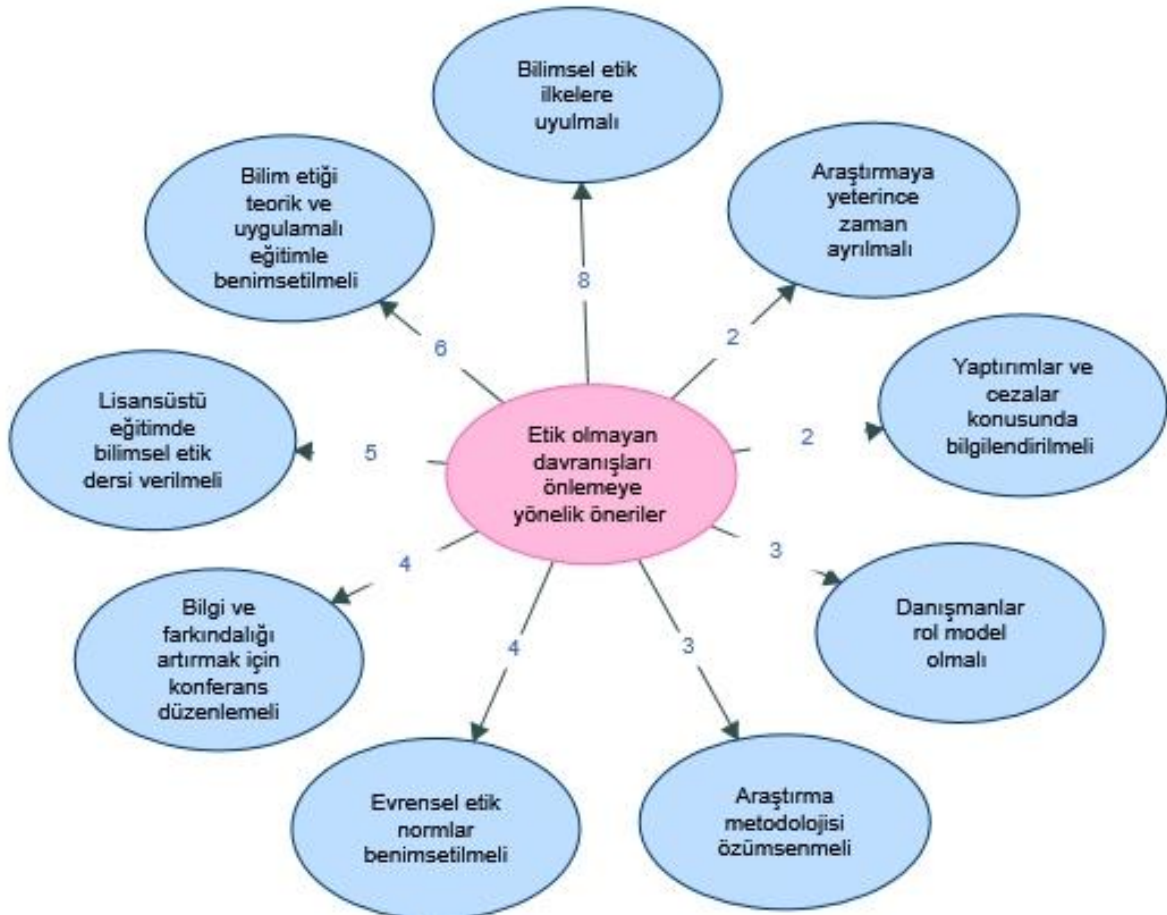
“Etik dışı yayınların yaygınlaşması” alt teması ile ilgili görüşünü dile getiren katılımcılardan biri **Ö1(Dr.K)** “*Bilimsel dünyada gereksiz, yalan yanlış bilgilerin depolanması ve bu bilgilerin doğru olarak kabul edilmesiyle birlikte yayılmasına ve yanlış bilginin çoğalmasına sebebiyet vermektedir.*” cümlesiyle etik dışı yayınların arttığını ve yaygınlaştığını belirtirken, başka bir katılımcı **Ö23(Y1.E)** “*Etik olmayan davranışların her geçen gün artması git gide etik dışı yayınlarında yaygınlaşmasına neden olmuştur.*” cümlesiyle düşüncesini belirtmiştir.

Etik olmayan davranışların bilime etkilerini “bilime güveni azaltma” alt temasıyla ifade eden katılımcı **Ö10(Dr.E)** “*Etik olmayan davranışların bilim alanına zararı çok fazladır. Şöyle ki bir başka bilim insanının üretmiş olduğu bilginin alınıp başka bir bilim insanı tarafın kendi düşüncesiymiş gibi kullanılması bilimsel saygınlığı azalttığı gibi bilime olan güveni de azaltmaktadır.*” şeklinde düşüncesini ifade etmiştir. Benzer şekilde düşünen katılımcı **Ö19(YL.K)** “*Bilginin ve sonuçların saptırılması yenilikçi düşünceye zarar verdiği gibi söz konusu çalışmaya ve bilime olan güvenin azalmasına neden olur.*” cümlesiyle açıklama yaparken, diğer bir katılımcı **Ö24(YL.K)** “*Bilimin ilerlemesinin önünde ki en büyük engeldir. Ayrıca insanlara iyiyi, doğruyu öğretmeye çalışan bilim insanların etik olmayan davranışlar sergilemesi insanların bu kişilere ve çalışmalara olan güveninide sarsmaktadır.*” cümlesiyle etik olmayan davranışların gün geçtikçe artmasının bilimsel çalışmalara olumsuz etkisi olduğunu ve bilime olan güveni ciddi anlamda azalttığını dile getirmiştir.

“Çalışmanın niteliğini düşürme” alt teması ile ilgili görüş belirten bir katılımcı **Ö3(YL.E)** “*Etik olmayan davranışlar araştırmanın niteliğini düşürmekle birlikte bilimsel başarıyı da olumsuz etkilemektedir.*” şeklinde düşüncesini açıklarken, başka bir katılımcı **Ö21(YL.K)** “*Bu davranışların yapılan çalışmaların değersizleşmesine ve niteliğinin düşmesine neden olduğunu düşünüyorum.*” cümlesiyle görüşünü ifade etmiştir.

3.7. Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisansüstü Öğrencilerinin Etik Olmayan Davranışları Önlemeye Yönelik Önerilere İlişkin Görüşleri

Sosyal Bilgiler eğitimi lisansüstü öğrencilerinin bilimsel araştırmalarda etik olmayan davranışları önlemeye yönelik önerileri alınmıştır. Bu öneriler doğrultusunda temaya ilişkin dokuz alt tema olduğu belirlenmiştir. Bu temaya ilişkin model şekil 7’de yer almaktadır.

Şekil 7. Etik olmayan davranışları önlemeye yönelik önerilere ilişkin model

Bilimsel araştırmalarda etik olmayan bazı davranışlar olduğu ve bu davranışları önlemeye yönelik lisansüstü öğrencilerin bazı önerilerinin olduğu belirlenmiştir. Etik olmayan davranışları önlemeye yönelik önerilere ilişkin lisansüstü öğrencilerin görüşleri değerlendirildiğinde; “bilimsel etik ilkelere uyulmalı”, “bilim etiği teorik ve uygulamalı eğitimle benimsetilmeli”, “lisansüstü eğitimde bilimsel etik dersi verilmeli”, “bilgi ve farkındalığı artırmak için konferans düzenlemeli”, “evrensel etik normlar benimsetilmeli”, “araştırma metodolojisi özümsemeli”, “danışmanlar rol model olmalı”, “yaptırımlar ve cezalar konusunda bilgilendirilmeli” ve “araştırmaya yeterince zaman ayrılmalı” gibi önerilerde buldukları görölmektedir.

Etik olmayan davranışları önlemeye yönelik önerileri “bilimsel etik ilkelere uyulmalı” alt teması ile ilişkilendiren katılımcı **Ö1(Dr.K)** “*Yapılan çalışmaların genel olarak bilimsel etik çerçevesinde yürütülmesi gerekmektedir. Dolayısıyla bunu destekleyecek etik kurul raporları, alınan izinler, uygulanan anket vb. ölçekler, orijinallik raporları, kayıtlar, gerekçeler ve belgeler dâhilinde sunulmalı ve incelenmelidir.*” şeklinde öneride bulunurken, başka bir katılımcı **Ö12(Yl.E)** “*Araştırmalarda bilimsel araştırma ve yayın etiği ile ilgili görölen etik ihlallere engel olmak için bilimsel etik kurallarına dikkat edilmesi gerektiğini düşünüyorum.*” şeklinde açıklamada bulunmuştur. Aslında bireylere eğitim hayatının daha erken dönemlerinde etik ilkeler kazandırılmalı ve bireylerin çalışmalarında bilimsel etik ilkelere uymaları sağlanmalıdır.

“Lisansüstü eğitimde bilimsel etik dersi verilmeli” alt teması ile ilgili görüşünü ifade eden katılımcı **Ö6(Yl.K)** “*Bilimsel etik ile ilgili derslerin verilmesi gerektiğini düşünüyorum. Bu derslerin yeterli düzeyde ve özende verilmesi araştırmalarda etik dışı olan davranışları büyük ölçüde azaltacaktır.*” şeklinde açıklama yaparken, başka bir katılımcı ise düşüncesini **Ö9(Yl.E)** “*Lisansüstü eğitim gören öğrencilerin yapacağı çalışmalar hakkında alt yapısını oluşturmak için bilim etiği ile ilgili dersler alması gerektiği kanısındayım.*” cümlesiyle belirtmiştir. Bu tema ile ilgili aynı şekilde düşünen katılımcı **Ö25(Yl.K)** “*Bence üniversitelerde lisansüstü eğitimde bilimsel etik dersi zorunlu olarak verilmelidir.*” cümlesiyle düşüncesini açıklamıştır.

“Bilgi ve farkındalığı artırmak için konferans düzenlemeli” alt teması ile ilgili görüş belirten katılımcı **Ö8(Yl.E)** “*Bilimsel çalışmalarda etik olmayan davranışlara engel olmak için bilimsel etik dersi lisansüstü dönemde verilebilir. Bu dersin yanı sıra bilimsel etiğin öneminin kavranması için üniversitelerde konferanslar ve seminerler düzenlenebilir.*” cümlesiyle düşüncesini ifade ederken, diğer bir katılımcı **Ö20(Dr.E)** “*Bilimsel araştırma ve yayın etiğiyle ilgili bilimsel etkinlikler ve sempozyumlar sürekli düzenlenebilir. Üniversiteler bilimsel çalışmalarda etik ilkesi üzerine yaygın, etkin ve aktif çalışmalar yürütebilir.*” şeklinde açıklamıştır. Sosyal Bilgiler eğitimi lisansüstü öğrencileri bilimsel araştırmalarda etik olmayan davranışları önlemeye yönelik bilimsel etik ile ilgili bilgi ve farkındalığı artırmak amacıyla konferanslar yapılması ve bu konferansların sürekli hale getirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

4. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Sosyal Bilgiler eğitimi lisansüstü öğrencileri etiği “evrensel kurallar”, “yazılı olmayan kurallar”, “toplumsal davranış şekli”, “kurallar bütünü”, “ahlaki prensipler”, “doğru kabul edilen davranışlar”, “iyiyle kötüyü ayıran ölçütler” ve “rehber değerler, ilkeler ve standartlar” şeklinde ifade etmişlerdir. Benzer şekilde şahinoğlu ve Bebek (2018) tarafından yapılan çalışmada araştırma görevlilerinin etik kavramını ahlak ve kurallara uyma şeklinde tanımladıkları belirlenmiştir.

Araştırmada lisansüstü öğrencilerin bilimsel etiği genel olarak bilimsel araştırmalarda “izlenmesi gereken kurallar” şeklinde ifade ettikleri görülmüştür. Ayrıca lisansüstü öğrencilerin bilimsel etiği “etik prensiplerin uygulanması”, “etik ve bilimsel ölçütler”, “ahlaki ve bilimsel standartlar”, “evrensel etik ilke ve normlar”, “temel değerler” ve “kurallar zinciri” olarak tanımladıkları görülmektedir. Benzer şekilde Kerr’in (1994) çalışmasında bilimsel etik, bilimsel bir çalışma yürütürken uyulması gereken davranışlar olarak belirtilmiştir. Şahinoğlu ve Bebek (2018) tarafından yapılmış olan çalışmada araştırma görevlileri bilimsel etiği, etik kuralların uygulanmasına dikkat etme şeklinde ifade etmişlerdir.

Sosyal Bilgiler eğitimi lisansüstü öğrencilerin, bilimsel araştırmalarda “intihal”, “disiplinsiz (özensiz) araştırma”, “dilimleme”, “uydurmacılık”, “sahtecilik, saptırma veya aldatmaca”, “yinelene yayın” ve “armağan yazarlık” gibi etik olmayan davranışlarla karşılaştıkları belirlenmiştir. Benzer şekilde Brown’ın (1995) çalışmasında yüksek lisans öğrencilerin araştırmalarında intihal yaptıkları tespit edilmiştir. Franklyn-Stokes ve Newstead (1995) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerin intihal ve araştırma verilerini değiştirme gibi etik olmayan davranışlar sergiledikleri belirlenmiştir. TÜBA’nın (2002) raporunda da bilimde etik dışı davranışlar aşırı macilik, disiplinsiz araştırma, yinelene yayın, uydurmacılık ve sahtecilik, saptırma veya aldatmaca olarak belirtilmiştir. Günbayı vd. (2013) tarafından yapılan çalışmada lisansüstü öğrencilerin bilimsel araştırmalarda izinsiz sahiplenme, bilginin doğruluğunu araştırmama, verileri saptırma ve değiştirme gibi etik dışı davranışlar sergilendiğini ifade ettikleri görülmektedir. Kurtulmuş ve Ardiç (2013) tarafından yapılmış olan çalışmada lisansüstü öğrencilerin araştırma sürecinde intihal, ulaşılmayan kaynakları ulaşılmış gibi gösterme, katkı sağlamadan yazarlık ve araştırmayı dilimleme gibi etik dışı davranışları gözlemlediği tespit edilmiştir. Özcan ve Balcı’nın (2016) yaptığı çalışmada akademisyenler, araştırmalarda dilimleme, ikram yazarlık, aşırma, tekrar yayım, çarptırma ve kendisinden uygunsuz alıntı gibi etiğe uygun bulunmayan davranışların yapıldığını ifade etmişlerdir. Çetinkaya vd. (2017) tarafından yapılan çalışmada akademisyen ve lisansüstü öğrencilerinin araştırmalarda uydurma, saptırma, aşırma, dilimleme, haksız yazarlık gibi davranışları etik dışı davranışlar olarak ifade ettikleri belirlenmiştir.

Sosyal Bilgiler eğitimi lisansüstü öğrencilerin, bilimsel araştırmalarda karşılaşılan etik olmayan davranışların nedenlerini “eğitim ve donanım eksikliği”, “araştırmacının tecrübe eksikliği”, “etik bilincinin yeterince kazandırılmaması”, “dikkatsizlik, disiplinsizlik ve tembellik”, “bilim kültürünün tam olarak yerleşmemesi”, “araştırmaya yeterince zaman ayrılmaması”, “niceliğin niteliğin önüne geçmesi”, “maddi ve manevi kazanç hırsı”, “yükselme ve kabul görme hırsı” ve “yaptırımları ve cezaları bilmeme” şeklinde belirttikleri sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde Köklü’nün (2000) çalışmasında öğrenciler etik olmayan davranışların nedenlerini bilgi ve beceri yetersizliği, araştırma etiğinin yeterince kazandırılmaması, kolayı seçme, araştırma yapmaya istekli olmama ve zamanın yetersiz olması şeklinde ifade ettikleri görülmüştür. TÜBA’nın (2002) raporunda bilimde etik dışı davranışların nedenleri bilimsel araştırma etiğinin öğretilmemesi, bilimsel araştırma eğitiminin ve disiplininin verilmemesi, yükselme ve eşitleri arasında kabul görme hırsı, fazla yayının yapılmasının bilimde saygınlığını sağlayacağı yanılgısı ve maddi destekler ile hızla yayın yapma hırsı olarak belirtildiği görülmektedir. Günbayı vd. (2013) tarafından yapılmış olan çalışmada lisansüstü öğrencilerin bilimsel araştırmalarda etik dışı davranışlara başvurulma nedenlerini kolayca kaçma, akademik yükselme, bilinçsizlik, eksik bilgilendirme, tembellik, iş çokluğu ve vakit darlığı olarak ifade ettikleri belirlenmiştir. Kurtulmuş ve Ardiç (2013) tarafından yapılan çalışmada lisansüstü öğrenciler etik dışı davranışların gösterilmesinin araştırmacının yetersizliği, tembellik, kariyer hırsı, ekonomik nedenler ve araştırmaya zaman ayırmama gibi nedenlerden kaynaklandığını belirtmişlerdir. Özden ve Ergin’in (2013) yaptığı çalışmada lisansüstü öğrencilerin bilimsel araştırmalarda etik olmayan

davranışların nedeni olarak araştırmacıların araştırma teknikleri konusunda yeterli bilgi sahibi olmamasını gösterdikleri belirlenmiştir.

Araştırmada lisansüstü öğrencilerin bilimsel araştırmalarda dikkat edilmesi gereken kriterleri “bilimsel etik ilkelere uyulmalı”, “bilgi ve donanımına sahip olunmalı”, “bilimsel tutum ve davranışlara sahip olunmalı”, “bilimsel doğruluktan sapılmamalı”, “araştırmaya gereken önem verilmeli”, “eleştiriye açık olunmalı”, “araştırmaya yeterince zaman ayrılmalı” ve “maddi menfaat gözetilmemeli” şeklinde belirttikleri görülmektedir.

Lisansüstü öğrenciler, bilimsel araştırmalarda etik olmayan davranışların bilime “bilimin ilerlemesini engelleme”, “etik dışı yayınların yaygınlaşması”, “bilime güveni azaltma”, “çalışmanın niteliğini düşürme”, “bilimsel başarıyı azaltma”, “bilimsel saygınlığı azaltma”, “zaman kaybına neden olma” ve “niceliğin niteliğin önüne geçmesi” gibi olumsuz etkilerinin olduğunu belirtmişlerdir. Benzer şekilde Günbayı vd. (2013) tarafından yapılan çalışmada bilimsel araştırmalardaki etik dışı davranışların bilime verdiği zararların bilimin gelişmesini engelleme, bilime güvensizlik ve zaman kaybı şeklinde ifade edildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Bilimsel araştırmalarda etik olmayan davranışları önlemeye yönelik lisansüstü öğrencilerin “bilimsel etik ilkelere uyulmalı”, “bilim etiği teorik ve uygulamalı eğitimle benimsetilmeli”, “lisansüstü eğitimde bilimsel etik dersi verilmeli”, “bilgi ve farkındalığı artırmak için konferans düzenlemeli”, “evrensel etik normlar benimsetilmeli”, “araştırma metodolojisi özümsemeli”, “danışmanlar rol model olmalı”, “yaptırımlar ve cezalar konusunda bilgilendirilmeli” ve “araştırmaya yeterince zaman ayrılmalı” gibi önerilerde buldukları görülmektedir. Benzer şekilde Köklü’nün (2000) çalışmasında öğrenciler etik olmayan davranışları önlemeye yönelik bilimsel etikle ilgili derslerin daha fazla verilmesi ve araştırma etiğine yeterince yer verilmesi gerektiğini açıklamışlardır. Günbayı vd. (2013) tarafından yapılmış olan çalışmada etik dışı davranışları ortadan kaldırmaya yönelik bilimsel araştırmalarda etik bilincinin oluşturulması gerektiği vurgulanmıştır. Kurtulmuş ve Ardıç (2013) tarafından yapılmış olan çalışmada lisansüstü öğrencilerin etik dışı davranışların önlenmesiyle ilgili hocalar etik davranış sergilemeli, lisansüstü programlarda etikle ilgili ders olmalı ve etiğe verilen önem belirginleştirilmeli şeklinde çözüm önerileri sundukları görülmektedir. Daştan vd. (2019) tarafından yapılan çalışmada sosyal bilimler alanında doğrudan bilimsel araştırma ve yayın etiği ile ilgili bağımsız bir ders olması gerektiği önerisi sunulmuştur.

Araştırmanın sonuçları doğrultusunda ulaşılan önerilere yer verilmiştir.

- Geleceğin bilim insanı olmaya aday lisansüstü öğrenciler araştırmanın planlanmasından, uygulanmasına ve yayınlanmasına kadar geçen süreçte her zaman uyulması gereken evrensel etik normlara önem vermeli ve bilimsel etik ilkelere uyulmalıdır.
- Bilimde araştırma eğitimine ve öğretimine önem verilmesi gerektiği düşünüldüğünde genç bilim insanı adaylarına lisansüstü eğitimde bilimsel etik dersi verilmelidir.
- Bilim insanı yetiştiren danışmanlar, lisansüstü öğrencilerin bilimsel etik ile ilgili bilgileri kazanmaları ve uygulamaları için rol model olabilir.
- Bilimsel etiğinin davranışa dönüştürülebilmesi için teorik ve uygulamalı eğitim beraber verilebilir.
- Yayın sayısı ile birlikte yayın niteliğinin de önemli olduğu göz önünde bulundurularak araştırmacıların üzerindeki maddi ve manevi baskılar kaldırılmalıdır.
- Bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarının ihlalinin bilimsel ve yasal sonuçları hakkında genç bilim insanı adayları olan lisansüstü öğrenciler bilgilendirilmelidir.
- Bilimsel etik ile ilgili bilgi ve farkındalığı artırmak için konferanslar düzenlenebilir.

Kaynakça

- Akşit, B. ve Arda, B. (2003). Ideas of editors of medical journals on publication ethics. *Journal of Ankara Medical School*, 25(1), 1-6.
- Aslan, C. (2010). Türkçe eğitimi programlarında lisansüstü öğrenim gören öğrencilerin akademik öz yeterliklerine ilişkin görüşleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (19), 87-115.
- Avcı, M. (2008). Bilimsel araştırmalarda veri toplama. O. Kılıç ve M. Cinoğlu (Ed.). *Bilimsel araştırma yöntemleri* içinde (s. 145-170). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Aydın, İ. (2006, Kasım). *Sosyal bilimlerde araştırmadan yayına etik değerler*. Sosyal Bilimlerde Süreli Yayıncılık, I. Ulusal Kurultayında sunulan bildiri, TÜBİTAK, Ankara.
- Balcı, A. (2011). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler*. Ankara: Pegem Akademi.
- Başaran, S. T., Ekinci, N. ve Arıkan, S. (2017). Öğretim elemanlarının etik ilkelere uygun davranma düzeyi üzerine bir araştırma. *Yükseköğretim Dergisi*, 7(3), 197-208.
- Brown, B. S. (1995). The academic ethics of graduate business students: A survey. *Journal of Education for Business*, 70(3), 151-156. DOI: [10.1080/08832323.1995.10117742](https://doi.org/10.1080/08832323.1995.10117742)
- Bülbül, T. (2004). Bilimsel yayınlarda etik. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(15), 53-61.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Creswell, J. W. (2020). Beş nitel araştırma yaklaşımı, M. Aydın (Çev.). M. Bütün ve S. B. Demir (Çev. Ed.), *Nitel araştırma yöntemleri: Beş Yaklaşım göre nitel araştırma ve araştırma deseni* içinde (s. 71-112). 2013, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Creswell, J. W. (2016). Nitel yöntemler, Y. Dede (Çev.). S. B. Demir (Çev. Ed.), *Araştırma deseni: Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları* içinde (s. 183-213). 2013, Ankara: Eğiten Kitap.
- Çetinkaya, E., Çetinkaya, E. K., Yıldırım, M. ve Kabapınar, F. (2017). Eğitim araştırmacılarının bilim etiğine ilişkin görüşleri. *Alan Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 84-101.
- Daştan, A., Bayraktar, Y., ve Bellikli, U. (2019). Türkiye’de sosyal bilimler alanında bilimsel araştırma ve yayın etiği eğitimi: İdeali arayış bağlamında bir araştırma. *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*, 8(15), 21-39.
- Dere, İ. ve Gökçınar, B. (2019, Kasım). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre akademik etik ve intihal*. 8. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumunda sunulan bildiri, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Emiroğlu, O. N. (2005). Bilim etiği ve sorumluluklar. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*, 1(2), 5-25.
- Erdem, A. R. (2012). Bilim insanı yetiştirmede etik eğitimi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 2(1), 25-32. DOI: 10.5961/jhes.2011.030
- Erlanson, D. A., Harris, E. L., Skipper, B. L. ve Allen, S. D. (1993). *Doing naturalistic inquiry: A guide to methods*. California: Sage Publications.

- Franklyn-Stokes, A. ve Newstead, S. E. (1995). Undergraduate cheating: Who does what and why? *Studies in Higher Education*, 20(2), 159-172. DOI: 10.1080/03075079512331381673
- Gerçek, H., Güven, M. H., Özdamar, Ş. O., Yelken, T. Y. ve Korkmaz, T. (2011). Yükseköğretim kurumlarında etik ilkeler, sorumluluklar ve davranış kuralları. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1(2), 80-88. DOI: 10.5961/jhes.2011.013
- Günbayı, İ., Kasalak, G. ve Özçetin, S. (2013). Bilimsel araştırmalarda etik dışı davranışlar: Bir durum çalışması. *Yükseköğretim Dergisi*, 3(2), 97-108.
- Hamutoğlu, N. B., Yıldız, E. P. ve Akgün, Ö. E. (2015, Mayıs). *Lisansüstü öğrencilerinin bilimsel araştırma etiği ile ilgili görüşleri Sakarya üniversitesi örneği*. VII. Ulusal Lisansüstü Eğitim Sempozyumunda sunulan bildiri, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Işıksoluğu, M. K. (1993). Bilimsel yayınlarda dürüstlük boyutu. *Eğitim ve Bilim*, 17(90), 3-7.
- İnci, O. (2009, Kasım). *Bilimsel yayın etiği ilkeleri, yanıltmalar yanıltmaları önlemeye yönelik öneriler*. Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık, 7. Ulusal Sempozyumunda sunulan bildiri, TÜBİTAK, Ankara.
- Kansu, E. ve Ruacan, Ş. (2002). Bilimsel yanıltmanın günümüzdeki durumu: Türleri, nedenleri, önlenmesi ve cezalandırılması. *Türk Kardiyoloji Derneği Araştırmaları*, (30), 763-767.
- Karasar, N. (2004). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kerr, C. (1994). Knowledge ethics and the new academic culture. *Change: The Magazine of Higher Learning*, 26(1), 9-15. DOI: [10.1080/00091383.1994.9938486](https://doi.org/10.1080/00091383.1994.9938486)
- Keskin, U. (2017). Bilimsel etik ihlallerinin kökenine ilişkin bir değerlendirme. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(4), 653-674.
- Kıraç, F. S. (2011). Bilimsel yanıltma: Tekrar yayınların tanımı, çeşitleri ve olası sonuçları. *Anadolu Kardiyoloji Dergisi*, 11(2), 174-178.
- Köklü, N. (2000). Lisans ve lisansüstü öğrencilerinin görüşlerine göre araştırma sürecine yönelik etik olmayan davranışların gösterilme sıklığı ve nedenleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, (24), 527-542.
- Kurtulmuş, M. ve Ardıç, T. (2013). Lisansüstü öğrencilerin bilimsel araştırma sürecine ilişkin gözlemledikleri etik dışı davranışlar. *Turkish Studies*, 8(12), 831-840.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (2016). Analizde ilk adımlar, A. Ersoy (Çev.). S. Akbaba Altun ve A. Ersoy (Çev. Ed.), *Genişletilmiş bir kaynak kitap: Nitel veri analizi* içinde (s. 50-88). 1994, Ankara: Pegem Akademi.
- Oğuz, N. Y. (1999). Bilimsel yayın etiği. *Klinik Psikiyatri*, 2(3), 153-159.
- Ongun, M. T. (2006, Kasım). *Araştırma ve yayın etiği*. Sosyal Bilimlerde Süreli Yayıncılık, I. Ulusal Kurultayında sunulan bildiri, TÜBİTAK, Ankara.
- Ortaş, İ. (2010). Etik ilkeler ve davranış kuralları açısından bilimsel etik kurullarının gerekliliği. *Türk Kütüphaneciliği*, 24(1), 94-100.
- Özcan, M. ve Balcı, Y. (2016). Akademisyenlerin araştırma ve yayın etiğine ilişkin düşünceleri. *İş Ahlakı Dergisi*, 9(1), 91-111. DOI: 10.12711/tjbe.2016.9.0006

- Özden, M. ve Ergin, B. (2013). Lisansüstü öğrencilerinin bilimsel araştırmalarda uygulanan etik kurallara yönelik düşüncelerinin belirlenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(22), 155-169.
- Özenç Uçak, N. ve Birinci, H. G. (2008). Bilimsel etik ve intihal. *Türk Kütüphaneciliği*, 22(2), 187-204.
- Özmen, F. ve Güngör, A. (2008). Eğitim denetiminde etik. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(15), 137-155.
- Pelit, E. ve Güçer, E. (2006). Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğiyle ilgili etik olmayan davranışlara ve öğretmenleri etik dışı davranışa yönelten faktörlere ilişkin algılamaları. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (2), 95-119.
- Pieper, A. (2012). *Etiğe giriş*. V. Atayman ve G. Sezer (Çev.). 1994, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ruacan, Ş. (2005). Bilimsel araştırma ve yayınlarda etik ilkeler. *Gazi Tıp Dergisi*, 16(4), 147-149.
- Saban, A. (2009). Öğretmen adaylarının öğrenci kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 281-326.
- Şahin, Y., Uysal, S., Saraç, L. ve Gündoğdu, K. (2019). Nitel araştırma dersinin lisansüstü öğrenciler ve öğretim elemanlarınca bütüncül olarak değerlendirilmesi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7(4), 1408-1429. DOI: 10.14689/issn.2148-2624.1.7c.4s.5m
- Şahinoğlu, A. ve Bebek, G. (2018). Araştırma görevlilerinin bilimsel araştırma etiğine ilişkin algıları: Nitel bir çalışma. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(1), 47-58.
- Tabancalı, E. (2004). Bilim ve yayın etiği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(8), 225-237.
- Tavşancıl, E. ve Aslan, E. (2001). *Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Toplu, M. (2012). Bilim etiği: İnternetin bilim etiği üzerine etkileri. *Türk Kütüphaneciliği*, 26(4), 654-698.
- Türkiye Bilimler Akademisi (2002). *Bilimsel araştırmada etik ve sorunları*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (2020). *Türkçe sözlük*. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr>
- Ünal, M., Toprak, M. ve Başpınar, V. (2012). Bilim etiğine aykırı davranışlar ve yaptırımlar: sosyal ve beşeri bilimler için bir çerçeve önerisi. *Amme İdaresi Dergisi*, 45(3), 1-27. DOI: [10.2139/ssrn.2186411](https://doi.org/10.2139/ssrn.2186411)
- Vurucu, İ. (2019). Bilimsel araştırma: Yayın etiği ve akademik teşvik. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi*, 8(23), 247-295.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yükseköğretim Kurulu (2012a). *Yükseköğretim kurulu bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesi*. Erişim adresi: <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Kurumsal/mevzuat/bilimsel-arastirma-ve-etik-yonetmeligi.aspx>

Yükseköğretim Kurulu (2012b). *Yükseköğretim kurumları öğrenci disiplin yönetmeliği*.
Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=16532&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>